

VERSLAG

CRB 2020-1918

De conjunctuur in de papier-, grafische
en uitgeverijensector - najaar 2020

CCE
Conseil Central de l'Economie
Centrale Raad voor het Bedrijfsleven
CRB

Verslag over de conjunctuur in de papier-, grafische en uitgeverijensector - najaar 2020

Aanspreekpunten:

Lieselot Smet

lieselot.smet@ccecrb.fgov.be

Emmanuel Karel de Bethune

embe@ccecrb.fgov.be

Inhoudsopgave

1	Algemene conjunctuur	4
2	Ontwikkelingen activiteit in de papier- en grafische sector	12
2.1	Vooruitzichten conjunctuurontwikkelingen	12
2.1.1	Conjunctuurcurve voor de grafische sector	12
2.1.2	Conjunctuurcurve voor de papiersector	13
2.2	Realtime opvolging van de economie tijdens de coronacrisis (NBB)	14
3	Besluit	20
4	Bijlagen	24
4.1	Ontwikkeling van de pulp- en papierprijzen	24
4.1.1	Pulpprijzen (Europa)	24
4.1.2	Oud papier	26
4.1.3	Papierprijzen (Duitsland)	27
4.1.4	Papierprijzen (België)	31
4.2	Omzet	32
4.3	Productie en investeringen	34
4.4	Buitenlandse handel	38
4.4.1	Inleiding	42
4.4.2	Werknemersgegevens	42
4.4.3	Ontwikkeling van de ontslagen in relatie tot de tijdelijke werkloosheid	44
4.4.4	Faillissementsgegevens	46
5	Bibliografie	49

Lijst grafieken

Grafiek 1-1:	Economische vertrouwensindex in de Europese Unie en in België (tot 08/2020)	8
Grafiek 1-2:	Groeipercentage van het Belgische bbp	11
Grafiek 4-1:	Ontwikkeling pulpprijzen (in \$/ton)	25
Grafiek 4-2:	Ontwikkeling pulpprijzen (in €/ton)	25
Grafiek 4-3:	Prijsontwikkeling van oud papier in de buurlanden en het gemiddelde (gemengd, franco fabriek) – herziene formule	27
Grafiek 4-4:	Ontwikkeling van de prijsindexcijfers voor papier	32
Grafiek 4-5:	Bezettingsgraad van de productiecapaciteit (in %)	36
Grafiek 4-6:	Bezettingsgraad productiecapaciteit in relatie tot het investeringsniveau van de grafische sector (NACE 18)	38
Grafiek 4-7:	Evolutie tijdelijke werkloosheid en aantal ontslagen in de papierindustrie	45
Grafiek 4-8:	Evolutie tijdelijke werkloosheid en aantal ontslagen in de sector van de uitgeverijen en de grafische bedrijven	46

Lijst tabellen

Tabel 1-1:	Groeipercentages van het bbp en herzieningen (projectie voorjaar 2020)	5
Tabel 1-2:	Groeipercentages van het bbp en herzieningen (projectie zomer 2020)	6
Tabel 1-3:	Groeipercentage van het bbp (projectie voorjaar 2020)	9
Tabel 2-1:	Impact van de coronacrisis op de omzet van de onderneming - week 22 september	14
Tabel 2-2:	Redenen voor de omzetsdaling – week 22 september	16
Tabel 2-3:	Werkgelegenheid van de werknemers, week 22 september	17
Tabel 2-4:	Werkgelegenheidsverwachtingen precrisisperiode - eind 2020	18
Tabel 2-5:	Percentage respondenten dat een faillissement waarschijnlijk of erg waarschijnlijk acht	19
Tabel 4-1:	Ontwikkeling van de bruto-omzet - miljoenen euro's	33
Tabel 4-2:	Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) - jaarlijkse cijfers	35
Tabel 4-3:	Ontwikkeling van de bruto-investeringen op basis van de maandelijkse en driemaandelijkse btw-aangiften – miljoenen euro's	37
Tabel 4-4:	Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele papierproducten - in miljoenen euro's	40
Tabel 4-5:	Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele grafische en persproducten – in miljoenen euro's	41
Tabel 4-6:	Uitsplitsing van de werknemers naar sector, statuut en bedrijfstak	43
Tabel 4-7:	Ontwikkeling van het aantal werknemers naar paritair comité, statuut en geslacht	43
Tabel 4-8:	Aantal faillissementen in de sector van de uitgeverijen en de papier- en grafische bedrijven (2018 en 2019)	47
Tabel 4-9:	Aantal faillissementen in de sector van de uitgeverijen en de papier- en grafische bedrijven (eerste 6 maanden van 2019 en 2020)	48

Lijst figuren

Figuur 2-1:	Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België	14
-------------	---	----

1 Algemene conjunctuur

De gevolgen van de COVID-19-pandemie (of het coronavirus) beheersen en overschaduwen alle prognoses en vooruitzichten.

Ook voor deze algemene conjunctuurvooruitzichten van de papier-, grafische en uitgeverijensector wordt in hoofdzaak een beroep gedaan op de “forecasts” van de Europese Commissie (EC). De “spring forecast”¹ waaruit dit conjunctuurverslag zijn gegevens haalt is een van de twee gedetailleerde prognoses die jaarlijks worden gepubliceerd (in mei en november)². Daarnaast wordt kort verwezen naar de tussentijdse “summer forecast” van de EC, naar de IMF-data en specifiek voor België naar de vooruitzichten van het Federaal Planbureau.

Zonder uitzondering moesten, in vergelijking met de najaarsprognose 2019, alle grootheden (zeer) zwaar naar beneden worden herzien, zowel binnen de Europese Unie en binnen de eurozone als internationaal.

Alle parameters zijn ontwricht: de vraag, het aanbod, de arbeidsmarkt, de internationale handel, de openbare financiën.

De openbare financiën worden sterk bevroegd door overheidsinterventies. Het gaat dan o.a. om specifieke hulpprogramma's en automatische stabilisatoren. Deze overheidstussenkomsten hebben het mogelijk gemaakt bepaalde problemen op te vangen.

De Europese Commissie benadrukt dat er fundamenteel veel onzekerheden blijven bestaan in de gemaakte prognoses en vooruitzichten. Onder meer de volgende vragen bleven onbeantwoord:

- Hoelang zullen de “lockdowns” duren?
- Hoe streng zullen de maatregelen zijn?
- Hoe effectief zal het beleid kunnen wegen op deze crisis?
- Wat zal de impact zijn van een mogelijke heropflakking van de ziekte?
- Deze crisis is ongezien en wereldwijd.

Begin april 2020 publiceerde het Internationaal Monetair Fonds (IMF) zijn Economic Outlook³. De vooruitzichten van het IMF bevestigen de prognoses van de Europese Commissie voor de economische blokken die zijn opgenomen in de onderstaande tabellen. Het IMF is minder optimistisch dan de EC over de kracht van de economische opleving in 2021 in de eurozone (dit geldt ook voor Frankrijk). Anderzijds voorziet het IMF in 2021 een krachtigere groei voor de Chinese economie dan de groei die de EC vooropstelt.

¹ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip125_en.pdf

² De Europese Commissie heeft er begin 2018 op gewezen dat ze de frequentie van haar publicaties zou wijzigen naar twee gedetailleerde prognoses in mei en november van het jaar en twee tussentijdse prognoses in februari en in juli (beperkt tot een update inzake groei en inflatie).

³ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>

Een diepe, ongelijke recessie en een onzeker herstel

De door de Europese Commissie gepubliceerde prognoses voor de grote economische blokken (tabel hieronder) duiden op zeer forse herzieningen van de groeivoorzichten. Die laatste worden fors naar beneden bijgesteld in 2020, waarna ze in 2021 bijna even spectaculair weer opveren.

Tabel 1-1: Groeipercentages van het bbp en herzieningen (projectie voorjaar 2020)

	2019	2020	2021		2020	2021
Eurozone	1,2%	-7,7%	6,3%	Eurozone	↓↓↓	↑↑↑
EU	1,5%	-7,4%	6,1%	EU 28	↓↓↓	↑↑
VSA	2,3%	-6,5%	4,9%	VSA	↓↓↓	↑↑
Japan	0,7%	-5,0%	2,7%	Japan	↓↓↓	↑↑
China	6,1%	1,0%	7,8%	China	↓↓	↑↑
Wereld	2,9%	-3,5%	5,2%	Wereld	↓↓↓	↑↑

Bronnen: Spring forecast 2020 en Autumn forecast 2019 van de EC

In de tabel worden de herzieningen (in vergelijking met de herfstprognose 2019) met meer dan 5 procentpunten aangeduid door de pijltjes: ↓↓↓ (negatieve herziening) en ↑↑↑ (positieve herziening). De pijltjes ↓↓ en ↑↑ geven herzieningen van minder dan 5 procentpunten aan.

- de groei van de wereldeconomie zou negatief zijn (-3,5%) in 2020, en dan opnieuw positief worden in 2021 (+5,2%). Ten opzichte van de najaarsprognose van 2019 betekent dit een herziening van -6,5 procentpunten in 2020 en van +2,1 procentpunten in 2021;
- de groeivoorzichten zouden positief blijven voor China (+1,0% in 2020 en 7,8% in 2021);
- Japan zou een negatieve groei kennen in 2020 (-5,0%) en opveren in 2021 (+2,7%);
- de herzieningen in zowel positieve als negatieve zin zijn kleiner voor China en Japan (resp. -4,8 procentpunten en -5,6 procentpunten in 2020, ca. +2,0 procentpunten in 2021) dan voor Europa en de Verenigde Staten;
- van alle grote economische blokken wordt voor Europa de grootste terugval voorspeld in 2020 en de grootste opleving in 2021. De ontwikkelingen in de eurozone en in de EU lopen ongeveer gelijk;
- in de eurozone gaat het bbp met 7,7% achteruit in 2020 (-7,4% in de EU), en klokt de opleving af op 6,3% in 2021 (+6,1% in de EU);
- in beide blokken (eurozone en EU) zou de herziening van het bbp (t.o.v. het najaar van 2019) bijna -9 procentpunten bedragen, en zou de opleving in 2021 uitkomen op ca. +5 procentpunten;
- in 2020 en 2021 zouden de groeiprognoses voor de VSA resp. -6,5% en 4,9% bedragen. De groeiprognoses voor de VSA kennen minder bruske bewegingen dan Europa;
- wel duiden de Amerikaanse groeicijfers op een bijna even forse negatieve herziening (t.o.v. het najaar van 2019) in 2020 (-8,3 procentpunten) als in Europa, terwijl de opleving in 2021 wat trager verloopt.

Herziening van de groeiprognozes van de EC: verdere uitdieping van de recessie voor de eurozone en de EU-28 in 2020

De tussentijdse zomervoorspelling⁴ van de EC wijst op een verdere uitdieping van de impact van COVID-19 op het bbp van de eurozone en van de EU. Ten opzichte van de voorjaarsprognose wordt de verwachte economische groei voor 2020 zowel voor de eurozone als voor de EU-28 fors neerwaarts bijgesteld met respectievelijk 1 en 0,9 procentpunt. Op basis van haar zomervoorspelling gaat de EC aldus uit van een economische krimp van resp. 8,7% en 8,3% voor de eurozone en de EU-28. Het IMF is nog pessimistischer in zijn update⁵ van de World Economic Outlook, die het eind juni uitbracht. Ten opzichte van zijn ramingen van april past het IMF de groeivoorspelling voor de eurozone voor 2020 stevig neerwaarts aan met 2,7 procentpunten tot -10,2%, wat 1,5 procentpunt lager is dan de zomerprognose van de EC.

Tabel 1-2: Groeipercentages van het bbp en herzieningen (projectie zomer 2020)

	2019	2020	2021		2019	2020	2021
Eurozone	1,3%	-8,7%	6,1%	Eurozone	↑	↓↓	↓
EU 28	1,5%	-8,3%	5,8%	EU 28	=	↓↓	↓

Bronnen: Interim summer forecast 2020 en Spring forecast 2020 van de EC

De EC gaat ervan uit dat de Europese economie in de tweede helft van het jaar en in 2021 zal herstellen, maar het herstel zal sterker dan verwacht verschillen tussen de lidstaten. Deze summer forecast ging er echter van uit dat er geen grote tweede golf van besmettingen zou zijn en dat de inperkingsmaatregelen geleidelijk verder zouden worden opgeheven. De prognose ging er wel vanuit dat de afstandsmaatregelen zouden blijven gelden, met gevolgen voor sectoren die interpersoonlijk contact vereisen. Het nog steeds stijgende aantal besmettingen op wereldniveau, meer bepaald in de VS en de opkomende economieën, zou een rem op de Europese economie kunnen vormen. De EC gaat in zijn zomerprognose voor 2021 uit van een economisch herstel van 6,1% en 5,8% voor resp. de eurozone en de EU-28. Hiermee stelt ze haar voorjaarsprognose licht neerwaarts bij. Met een groeiprognoze van 6% voor de eurozone sluit het IMF zich met zijn voorspelling van juni hierbij aan. Het is evenwel af te wachten wat het in zijn 'World Economic Outlook' van oktober zal bekendmaken (tijdens de redactie van dit conjunctuurverslag was deze nog niet gepubliceerd). De financiële en fiscale beleidsmaatregelen zouden het herstel kunnen ondersteunen en grootschalige faillissementen en ontslagen kunnen voorkomen.

Verschillende elementen verklaren de ontwikkeling in de eurozone en de EU

In vele conjunctuurstudies van vooraanstaande instellingen werd al regelmatig vermeld dat een pandemie in de huidige globale wereldeconomie een zeer zware impact zou hebben.

Met de COVID-19-pandemie heeft dit toekomstbeeld zich op dramatische wijze waargemaakt. De pandemie en de maatregelen die werden genomen om deze te beheersen hebben een sterk ontwrichtend effect op de belangrijke economische grootheden: globale vraag, aanbodketens, arbeidsmarkt, output, prijzen, handel en kapitaalverkeer. De Europese Commissie aarzelt dan ook niet om te praten van de diepste recessie in het bestaan van de Europese Unie.

⁴ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip132_en.pdf

⁵ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020>

De herzieningen van de groeiprognoses in de grote economische blokken zijn het grootst voor de EU⁶ en voor de eurozone:

- voor de eurozone worden de groeivoorzichten voor 2020, vergeleken met de vorige conjunctuurstudie, herzien met -10,1 procentpunten en voor de EU met -9,9 procentpunten;
- voor 2021 kan deze vergelijking niet worden gemaakt, aangezien de EC op het moment van publicatie van het vorige conjunctuurverslag (8 oktober 2019) nog geen prognose voor dat jaar had bekendgemaakt. Daarom wordt de zomerprojectie 2020 afgezet tegen de najaarsprognose van november 2019. Zowel voor de eurozone als voor de EU worden de groeivoorzichten gevoelig naar boven herzien met resp. +4,9 procentpunten en +4,4 procentpunten.

Zo komt in 2020 een bruusk einde aan de vele jaren van positieve groeicijfers voor de Europese economie. Voor alle lidstaten wordt in 2020 een negatieve groei voorspeld die varieert van -4,3% voor Polen tot -9,7% in Griekenland.

Zelfs bij een forse heropleving in 2021 zal de output van de Europese economie op het einde van dat jaar op een lager niveau (-3%) uitkomen dan wat was voorspeld in de najaarsprognose 2019. Volgens de Europese Commissie stevenen we af op een herstel in U-vorm (één van de andere mogelijkheden was een V-vorm). De economie moet door een breed dal. De terugval van productie en investeringen, gecombineerd met grote onzekerheid omtrent werkgelegenheid, inkomen en omzet, leiden tot deze conclusie. Maar zelfs dit tragere herstel in U-vorm wordt, gezien de heropflakking van de pandemie in de EU, steeds minder waarschijnlijk (cfr. infra: herziening door de NBB).

De wereldeconomie zou een hardere recessie ondergaan dan tijdens de financiële crisis van 2008-2009. Zoals hierboven is aangegeven, wordt de wereldgroei in de voorjaarsprognose sterk naar beneden herzien met -6,5 procentpunten t.o.v. de najaarsprognose. De weerslag zal zich laten voelen op de grondstoffenmarkten (o.a. de oliemarkt), op de financiële markten en in de internationale handel. Voor de internationale handel vreest de EC dat globale “value chains” gehavend uit deze crisis zullen komen. Ook voor de toekomst vreest de EC dat de netto-uitvoer minder zal betekenen voor het economisch herstel.

In de vorige, recente, conjunctuurstudies was de ontwikkeling van de werkgelegenheid meestal een positief verhaal. Het werkloosheidspercentage in de eurozone zou nu opveren van 7,5% in 2019 tot 9,5% in 2020 en in 2021 nog niet terugkeren naar de prepandemiecijfers (in de ganse EU is deze ontwikkeling wat milder).

Dit alles speelt zich af in een context van blijvend lage inflatie.

De overheden van de eurozone en van de EU zien wel het totaal overheidstekort brutaal stijgen van 0,6% in 2019 tot 8,5% in 2020. De overheidsschuldgraad van de eurozone stijgt naar een eerder ongeziene hoogte (103%).

De EC bekijkt ook altijd wat de “upsides” (factoren die de situatie alsnog positief kunnen beïnvloeden) en wat de “downsides” (factoren die de situatie alsnog negatief kunnen beïnvloeden) zijn. In de huidige situatie worden alleen “downsides” geïdentificeerd: de pandemie kan, indien deze nog in hevigheid toeneemt en langer duurt, om striktere en volgehouden beschermingsmaatregelen vragen. De werking van de eurozone zou dan onder spanning komen te staan door de uiteenlopende ontwikkelingen in de lidstaten. De open economieën van de EU zouden hinder kunnen ondervinden van vormen van

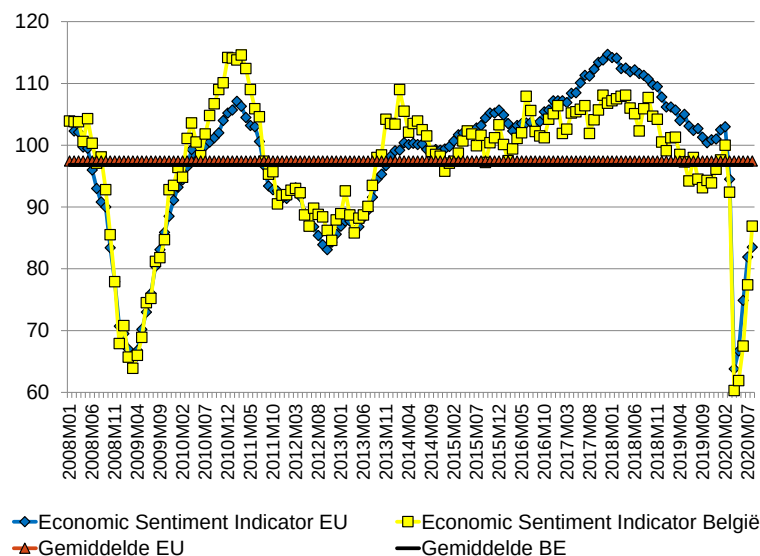
⁶ De EU verwijst naar de 27 lidstaten, na de brexit.

"deglobalisering". Mogelijk zouden bepaalde landen verleid kunnen worden tot de invoering van tarieven en heffingen.

Het economische vertrouwen in België en in Europa

In vorige verslagen bleek uit de door de EC verrichte enquêtes dat het economische vertrouwen (economische vertrouwensindex) vanaf het laatste kwartaal van 2019 opnieuw wat toenam (na een lange dalende trend). In de eerste 4 maanden van 2020 valt de index zeer fors terug, tot onder het laagsterecord van de financiële crisis. De waarden van de vertrouwensindex dalen zowel voor de EU als voor België voor het eerst sinds 2014 (zeer sterk) tot onder het langetermijngemiddelde.

Grafiek 1-1: Economische vertrouwensindex in de Europese Unie en in België (tot 08/2020)

Bron: Eurostat

De vijf grote "sectoren" waarmee de "economic sentiment indicator" wordt opgebouwd, t.w. de industrie, de diensten, de consumenten, de detailhandel en de bouw, zijn niet alle in dezelfde mate onderhevig aan de terugval van de index.

In Europa zijn de sectoren die het meest aan vertrouwen verliezen de industrie en de diensten, maar de consumenten en de retail scoren bijna even hoog. In België zijn de sectoren die het meest aan vertrouwen verliezen de diensten en de kleinhandel.

Sinds mei 2020 tekent zich een sterk herstel af, maar het niveau blijft voorlopig onder het langetermijngemiddelde. De vertrouwensindex voor België ligt op een lager niveau dan de Europese vertrouwensindex.

Groeivoorzichten voor België en de buurlanden

De groeivoorzichten van de Europese Commissie voor de eurozone, voor België en voor de buurlanden wijzen voor 2020 in dezelfde fors neerwaartse richting, bijna in dezelfde grootteorde. De opvering van de groei in 2021 zou eveneens zeer stevig zijn; de groei in 2021 zou het grootst zijn in die landen die het meest verliezen in 2020. In de tabel verwijzen de pijltjes naar de omvang van de herziening van de groei in vergelijking met de najaarsprognose (drie pijltjes: meer dan 5 procentpunten; twee pijltjes: minder dan 5 procentpunten).

Tabel 1-3: Groeipercentage van het bbp (projectie voorjaar 2020)

	2019	2020	2021		2020	2021
Eurozone	1,2%	-7,7%	6,3%	Eurozone	↓↓↓	↑↑↑
België	1,4%	-7,2%	6,7%	België	↓↓↓	↑↑↑
Duitsland	0,6%	-6,5%	5,9%	Duitsland	↓↓↓	↑↑
Frankrijk	1,3%	-8,2%	7,4%	Frankrijk	↓↓↓	↑↑↑
Nederland	1,8%	-6,8%	5,8%	Nederland	↓↓↓	↑↑

Bronnen: European Economic Forecast spring 2020 & autumn 2019

In het verleden werd ervan uitgegaan dat de binnenlandse vraag de drijvende kracht was voor de Belgische economische groei. De COVID-19-pandemie slaat hier zeer hard toe. De terugval van de groei tot -7,2% wordt enerzijds sterk beïnvloed door een daling van de privéconsumptie met 6,9%; anderzijds lopen ook de investeringen fors terug (-15,3%, zelfs -19,6% voor de uitrustingsgoederen). De achterliggende redenen voor de consumptiedaling zijn de beperkende maatregelen om de pandemie in te tomen en het gebrek aan vertrouwen. Positief zijn dan weer de maatregelen ter bescherming van de werkgelegenheid en van het beschikbare inkomen (automatische stabilisatoren) en de ondersteuning van de bedrijfsliquiditeit. Deze laatste zou moeten bijdragen tot het herstel in 2021 (en zelfs al in de tweede helft van 2020). Ondanks het beroep op economische werkloosheid zou de werkloosheidsgraad toch stijgen tot 6,5%. De ontwikkeling van de internationale handel hakt zwaar in op de export- en importcijfers. De inflatie valt terug in 2020, veert wat op in 2021, maar blijft laag. De maatregelen die de overheden nemen (o.a. betreffende vervangingsinkomens) in de bestrijding van de pandemie doen het tekort toenemen tot -9% en doen de overheidsschuld stijgen tot 113,8% van het bbp in 2020. Beide vallen terug in 2021.

De lenteprognoses van de Europese Commissie werden begin mei 2020 gepubliceerd. Intussen heeft de EC de tussentijdse zomerprognose bekendgemaakt en heeft het Federaal Planbureau (FPB) zijn economische vooruitzichten gepubliceerd.⁷ Het FPB mikt op een krimp van 10,6% in 2020 voor de Belgische economie, gevolgd door een groei in 2021 (van 8,2%). Volgens het FPB ontsnappen de investeringen en in het bijzonder de investeringen in de bouw niet aan deze ontwikkeling. De impact op de werkgelegenheid is aanzienlijk (-111.000 over de periode 2020-2021). De EC past in zijn zomerprognose de voorspelde krimp van de Belgische economie in 2020 neerwaarts aan naar -8,8% en mikt voor 2021 op een groei van 6,5%, d.i. iets lager dan haar eerdere prognose.

In Duitsland startte het jaar (januari-februari) onder een gunstig gesternte; alle parameters wezen in de gunstige richting. Als eerste factor heeft de sluiting van bedrijven in China een impact gehad op Duitsland. Direct daarna komen de gevolgen van de vele maatregelen ("lockdown") die werden getroffen om de pandemie in te dijken. Hoewel de industrie niet zo sterk werd ingeperkt door de maatregelen heeft ze toch te lijden onder de dalende vraag, de ontreddering in de bevoorradingsketens en de globale verspreiding van het virus. Dit laatste treft bij uitstek een exportland als Duitsland. De groei valt volgens de lenteprognose in 2020 terug met 6,5% en veert op (+5,9%) in 2021. In haar zomerprognose is de EC iets pessimistischer over het economisch herstel van Duitsland in 2021 (+5,3%). De Duitse arbeidsmarkt was de laatste jaren zeer gunstig, maar in de huidige omstandigheden is het onwaarschijnlijk dat deze ontsnapt aan de gevolgen van de pandemie. Hoewel het handelsoverschot positief blijft, valt het terug tot 6%, wat al jaren ongezien is. De inflatiecijfers blijven

⁷ Federaal Planbureau, De Belgische economie zou in 2020 krimpen met 10,6% en zich in 2021 gedeeltelijk herstellen met een groei van 8,2% (6 mei 2020)

https://www.plan.be/uploaded/documents/202006051210470.PC_budget_20200605.pdf

laag. De initiatieven van de Duitse overheid leiden tot een tekort op de begroting (-4,8% van het bbp) en tot een toename van de overheidsschuld tot 75,6% van het bbp.

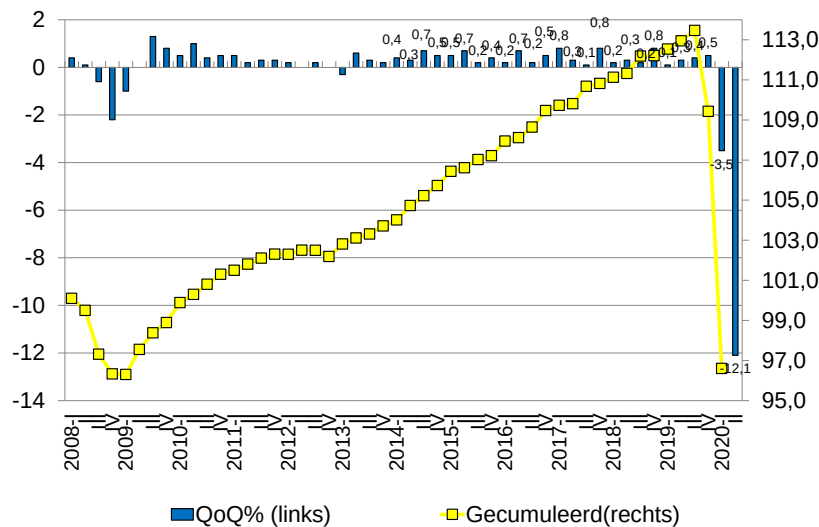
Nederland liet in 2019 nog een groei van 1,8% optekenen, wat beter is dan de buurlanden. De Nederlandse economie zou in 2020 haar grootste terugval ervaren sinds WO II (-6,8%). Alle componenten, met uitzondering van de publieke uitgaven, dragen hiertoe bij. De terugval van de private consumptie is een van de grootste bijdragers. De EC gaat ervan uit dat alle investeringscomponenten getroffen zullen worden. Door haar open karakter zou de Nederlandse economie flink getroffen worden door de terugval in de internationale handel. De evolutie van export en import houden echter gelijke tred en de impact op de groei is gering. Ook inzake werkgelegenheid scheerde Nederland al enige tijd hoge toppen. De scherpe toename van de werkloosheidsgraad (van 2,9% tot 6%) wordt deels opgevangen door steunmaatregelen. Nederland telt veel flexibele en tijdelijke werknemers en zij worden sneller getroffen door de ontwikkeling van de economie. De in het verleden afgesloten loonovereenkomsten doen de lonen wat toenemen in 2020. De inflatie blijft zeer beperkt. Nederland kon in het verleden een begrotingsoverschot voorleggen, maar in 2020 wordt dat een tekort van -6,3% van het bbp. De in vergelijking met andere Europese landen lage overheidsschuld veert op tot 62,1% van het bbp.

De Franse economie presteerde in 2019 net iets beter dan de eurozone, ondanks de sociale onrust (protesten tegen de pensioenhervormingen). Na een verder herstel in januari en februari wordt ook de Franse economie midscheeps getroffen door de gevolgen van de COVID-19-pandemie. Diensten en kleinhandel in het bijzonder lijden hieronder. De lenteprojectie voor Frankrijk belooft -8,2% en wordt in de zomerprojectie neerwaarts herzien naar -10,6%. Zoals in de andere landen is de daling van de private consumptie (-9,3%) een zware streep door de rekening. Ook de investeringen ondervinden een forse terugval (-13,3%). Voor Frankrijk leeft ook de verwachting dat de toerismesector zal wege op de handelsbalans. De bijdrage van de netto-export, die voorheen eerder neutraal was, wordt kleiner. In het verleden had Frankrijk een hogere werkloosheidsgraad dan de andere hier beschouwde landen, maar deze ontwikkelde zich in de loop van de voorbije jaren gunstig. Nu stijgt hij tot 10,1%. Het overheidstekort (-3,0% in 2019) loopt op tot -9,9%. De overheidsschuld neemt fors toe en sluit af op 116,5% van het bbp in 2020.

De Belgische groei

Uit de onderstaande grafiek blijkt dat de groei van het Belgisch reëel bbp, die vanaf het tweede kwartaal van 2013 op gang kwam, tijdens de daaropvolgende kwartalen met schommelingen tot het 4de kwartaal van 2019 positief bleef. De gele curve toont de ontwikkeling van het bbp met het eerste kwartaal van 2008 als referentie (basis=100). Terwijl het bbp op het einde van het eerste kwartaal van 2020 9% (dit was 13,5% op het einde van het vierde kwartaal van 2019) hoger ligt dan het maximumniveau van net voor de financiële crisis (in het tweede kwartaal van 2008), valt het bbp in het tweede kwartaal van 2020 sterk terug, nl. tot 3,4% onder dit referentieniveau. De coronapandemie hakt er stevig in en de noodzakelijke beheers- en inperkingsmaatregelen van de overheid doen de Belgische economie bloeden. Het herstel zal afhankelijk zijn van een reeks factoren. Een geleidelijke opheffing van de inperkingsmaatregelen bij afwezigheid van een grote tweede golf van besmettingen kan voor extra zuurstof zorgen; daarnaast kunnen beleidsmaatregelen ter bescherming van de werkgelegenheid en van het beschikbare inkomen en de ondersteuning van de bedrijfsliquiditeit een belangrijk duwtje in de rug vormen.

Grafiek 1-2: Groeipercentage van het Belgische bbp

Noot: De cijfers voor het eerste en het tweede kwartaal van 2020 zijn voorlopige cijfers.

Bron: Nationale Bank van België (INR)

Herziening economische groeivoorzichten door de NBB (o.b.v. toelichting door NBB op 7/9/2020 bij de CRB)

De NBB stelt vast dat de impact van de coronacrisis en van de “lockdown” veel substantiëler zal zijn dan die van de financiële crisis 2008-2009. In juni van dit jaar worden de “groeivoorzichten” voor België in 2020 door de NBB vastgelegd op -9%. Dit geeft een duidelijk pessimistischer beeld dan de lenteprojectie van de EC, die met een groeiprognose kwam van -7,2% voor België in 2020. Vanaf 2021 zou de groei dan weer opveren, maar onvoldoende om het verlies in 2020 te compenseren. De NBB gaat voorlopig uit van een economisch herstel van +6,4% voor België in 2021, d.i. iets lager dan wat de EC voorspelde in haar lenteprognose (+6,7%).

De bezorgdheid van de NBB over de sterkte van het economisch herstel in 2021 neemt evenwel steeds meer toe. Vooral het consumentenvertrouwen, dat in augustus 2020 zijn laagste peil sinds 1985 bereikte, baart veel analisten zorgen. Er is een zeer grote en alomtegenwoordige vrees voor jobverlies, de angst om getroffen te worden door de pandemie en de onmogelijkheid om bepaalde uitgaven te doen, o.a. door de vele maatregelen die de overheden hebben moeten nemen.

Wetende dat de heropleving van de economie vooral zal afhangen van de heropleving van de consumptie, acht de NBB het positieve scenario van een heropleving van de economie in V-vorm of zelfs in U-vorm steeds minder waarschijnlijk. De economische groei zou eerder evolueren in de vorm van een vierkantswortel. Hierdoor zou de cumulatieve groei van de economie eind 2022 4 à 5% achterlopen op de verwachte cumulatieve groei eind 2022 in de periode vóór de uitbraak van de pandemie. Bijgevolg zal de verwachte cumulatieve groei in 2022 op basis van de prognoses vóór de pandemie vermoedelijk pas 2 à 3 jaar later (in 2025) bereikt worden. Dit wijst erop dat de economie permanente schade zou oplopen als gevolg van de coronacrisis.

Merk op dat dit scenario in vierkantswortelvorm de laatste dagen in waarschijnlijkheid toeneemt door de forse toename van de tweede besmettingsgolf in België en de EU.

2 Ontwikkelingen activiteit in de papier- en grafische sector

2.1 Vooruitzichten conjunctuurontwikkelingen

Uit de onderstaande conjunctuurcurves voor de papier- en grafische sector blijkt dat de sector net als de hele economie hard wordt getroffen door de huidige crisis. De enquêtes (Nationale Bank van België) die aan de basis liggen van deze conjunctuuranalyse hebben tot doel de mening van de ondernemers omtrent het economische conjunctuurklimaat en omtrent de op de korte termijn te verwachten ontwikkelingen nauwkeurig en snel in te zamelen. Ze vormen dan ook een uiterst waardevol instrument met het oog op de conjunctuuranalyse in perioden van grote onzekerheid, omdat de resultaten ervan maand per maand beschikbaar zijn en daarenboven een blik geven op de verwachte ontwikkelingen in de sector.

In tijden van onzekerheid is de predictieve waarde van de jaarlijkse of trimestriële kwantitatieve indicatoren die met een vertraging van minimum 3 maanden tot een jaar worden gepubliceerd, zoals bijvoorbeeld de jaarlijkse omzet, de investeringen, de toegevoegde waarde en de werkgelegenheid, veel minder relevant voor een conjunctuuranalyse. De historische langetermijntrends die ze aangeven, worden door zeer hevige kortetermijnontwikkelingen overspoeld. Om deze tsunami te monitoren zijn regelmatig en op korte termijn te verkrijgen data, zoals de info over de conjunctuurcurven en de ERMG-enquêtes van de NBB, de betere instrumenten. De meeste kwantitatieve data worden in dit verslag dan ook slechts in de bijlage besproken, daar ze voor een belangrijk deel betrekking hebben op de periode voor de COVID-19-crisis.

Daarom werd besloten om in dit verslag vooral te focussen op de conjunctuurcurven en de ERMG-data. De pulp- en papierprijsontwikkelingen, de omzet, de investeringen, de buitenlandse handel en de werkgelegenheid worden opgenomen in de bijlage.

2.1.1 Conjunctuurcurve voor de grafische sector

In de eerste helft van 2019 zet de traditionele terugval van de economische activiteit van de grafische sector zich minder sterk door. Een belangrijke verklaring hiervoor is de toegenomen vraag naar verkiezingsdrukwerk n.a.v. de verkiezingen van 26 mei 2019. Traditioneel krijgt de grafische sector in de tweede jaarhelft meer vraag naar drukwerk met het oog op de voorbereiding van nieuwe collecties en catalogi. Dit effect is evenwel niet zichtbaar in 2019. De conjunctuurcurve belandt op het einde van het jaar zelfs op een lager niveau dan de twee voorgaande jaren.

Vanaf maart en in het bijzonder in april 2020 wordt de dramatische impact van de coronapandemie en de inperkingsmaatregelen op de grafische sector pijnlijk duidelijk. De boekenverkoop sputtert als gevolg van de tijdelijke sluiting van de boekhandels. Bepaalde grafische producten, zoals de gratis regionale pers en de reclamebladen, verdwijnen zelfs tijdelijk van het toneel. De kranten- en tijdschriftenmarkt wordt geconfronteerd met versterkt dalende advertentie-inkomsten. In moeilijke economische tijden is het te verwachten dat bedrijven op zoek gaan naar besparingen en traditioneel wordt hierbij in de eerste plaats gekeken naar de marketinguitgaven. Dit komt bovenop de structurele uitdagingen van de oprukkende digitalisering, waarbij online-advertenties een steeds groter marktaandeel naar zich toetrekken ten nadele van de gedrukte advertenties. De verschuiving van gedrukte- naar onlinereclamebestedingen wordt nog verder versterkt door het succes van het onlineverkoopkanaal tijdens de coronacrisis.

De penibele situatie blijkt ook uit een ledenbevraging⁸ midden april door Febelgra. De meerderheid (67,5%) van de bevraagde drukkerijen kijkt aan tegen een forse afname van meer dan 50% van het aantal orders. Een minderheid van de drukkerijen die de 'essentiële' sectoren beleveren slaagt erin haar activiteit goed tot zeer goed op peil te houden. De pessimistische vooruitzichten voor de rest van het jaar doen alarmbellen rinkelen: 82% van de respondenten verwacht in het najaar een daling van de offerteaanvragen.

De resultaten van de conjunctuurenquête van de NBB in augustus bevestigen de significante daling van de bestellingen uit zowel binnen- als buitenland, wat leidt tot een aanzienlijke vertraging van het productietempo. Voorzichtige optimistische vraagvooruitzichten doen de prijs- en werkgelegenheidsverwachtingen evenwel opleven. Het is af te wachten of deze positieve trend zich daadwerkelijk doorzet. De gemiddelde verzekerde activiteitsduur in de grafische sector bedraagt in augustus 1,9 maanden.

2.1.2 Conjunctuurcurve voor de papiersector

De huidige context van de COVID-19-pandemie heeft verregaande gevolgen voor de conjunctuurontwikkeling in de papiersector.

Sinds midden 2018 kent de conjunctuur van de papier- en kartonsector een gestage achteruitgang. Deze trend doet zich zowel in de papier- en kartonfabricage als in de verwerkende sector voor, met een meer uitgesproken conjunctuurafname in het eerste segment. Tijdens de eerste twee maanden van 2020 wordt een voorzichtige opleving in de papier- en kartonsector waargenomen die in de loop van maart alweer de kop wordt ingedrukt. Deze achteruitgang kan in beide subsectoren worden geobserveerd. De structurele problemen waarmee de sector kampt, worden door de uitbraak van de coronapandemie verder uitvergroot. Een groot volume aan orders wordt geannuleerd als gevolg van de gezondheidscrisis en de hieruit voortvloeiende inperkings- en lockdownmaatregelen.

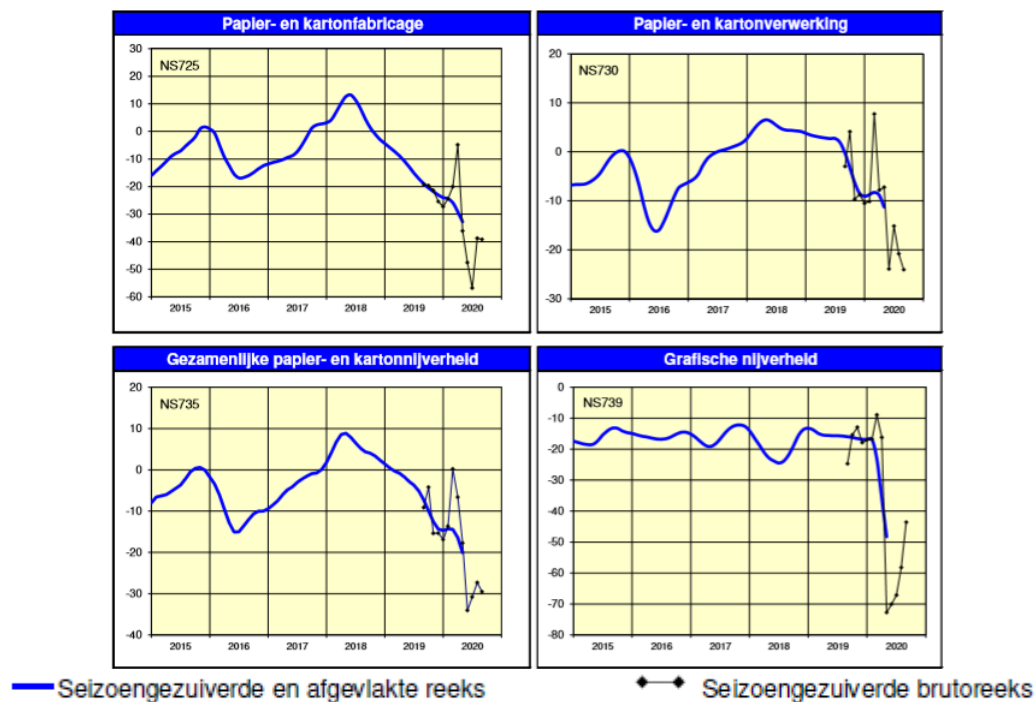
Terwijl de markt voor het grafisch papier (reclamefolders en -catalogi, boeken, kranten en tijdschriften, gratis regionale pers...) bloedt, leeft de markt van het verpakkingspapier op en dit kan in belangrijke mate worden verklaard door de versnelde expansie van de B2C-e-commerce als gevolg van de coronapandemie. De producenten van golfkarton en medische verpakkingen hebben hun orders hierdoor duidelijk zien toenemen. Deze positieve stimulus op de markt van het verpakkingspapier en -karton was evenwel niet sterk genoeg om de krimp op de markt van het grafisch papier op te vangen. De afgevlakte conjunctuurcurve van de papier- en kartonnijverheid, alsook van de subsectoren, laat namelijk een duidelijke achteruitgang zien.

Vanaf juni 2020 stellen we vast dat de bruto-conjunctuercijfers opnieuw licht positief worden, maar dit is onvoldoende om over een herstel te kunnen spreken. Een mogelijke verklaring voor de lichte verbetering in de bruto-conjunctuercijfers is de algemene heropening van de winkels sinds 11 mei, die een positieve impact heeft op de advertentiemarkt en een opvering van de vraag naar grafisch papier tot gevolg heeft.

In augustus wijzen de bruto-indicatoren evenwel opnieuw naar beneden als gevolg van een verzwakte buitenlandse vraag, wat het productietempo fors doet vertragen en het orderboekje doet slinken. De gemiddelde verzekerde activiteitsduur bedraagt 1,4 maand.

⁸ Febelgra en Grafoc: "Tweede enquête #COVID19 toont verschillende en ingrijpende resultaten voor de grafische sector." <https://www.febelgra.be/nl/nieuws/newsflash-20-04-2020-resultaten-2de-sectorenquete-nav-het-coronavirus>

Figuur 2-1: Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België

Bron: Nationale Bank van België, augustus 2020

2.2 Realtime opvolging van de economie tijdens de coronacrisis (NBB)

Omzetsdaling van 14 procent voor de Belgische bedrijven

De Belgische ondernemingen wijzen nog steeds op een sterke daling van hun verkoop ten opzichte van de periode vóór de crisis. Rekening houdend met de grootte van de ondernemingen en met het gewicht van de sectoren in de Belgische toegevoegde waarde, belooft de gerapporteerde omzetsdaling voor België 14% op 22 september, een resultaat dat beter is dan bij de eerste enquête, t.w. -33% op 30 maart II. Het herstel verloopt evenwel traag en lijkt de afgelopen maanden te stagneren. Naar volgend jaar toe verwachten de ondernemingen dat hun omzet ook nog 10% onder het normale niveau zal blijven.

Tabel 2-1: Impact van de coronacrisis op de omzet van de onderneming - week 22 september

	30-Mar	06-Apr	13-Apr	20-Apr	27-Apr	05-May	12-May	26-May	09-Jun	23-Jun	18-Aug	22-Sep
Retail sales (food)	-3	-4	-8	0	-5	-8	-16	1	-9	-6	1	-11
Retail sales (non-food)	-86	-85	-78	-70	-82	-70	-25	-29	-12	-6	-9	-16
Wholesale	-50	-48	-59	-47	-44	-34	-43	-17	-36	-24	-6	-8
Manufacture of food products	-14	-17	-24	-20	-15	-21	-17	-22	-21	-12	-8	-9
Accommodation and food service	-93	-83	-88	-95	-84	-87	-93	-85	-75	-50	-42	-39
Manufacture of furniture	-61	-63	-80	-58	-67	-36	-60	-30	-21	-6	-19	-19
Textiles, wearing apparel and shoes	-48	-57	-70	-70	-57	-62	-50	-50	-29	-23	-9	-4
Wood and paper products, and printing	-52	-20	-26	-49	-32	-26	-23	-30	-30	-28	-11	-6
Pharmaceutical and chemical products	-14	-20	-24	-11	-11	-23	-18	-21	-19	-21	-12	-10
Construction	-47	-46	-43	-46	-44	-29	-34	-14	-20	-5	-11	-9
Information and communication	-15	-21	-18	-23	-21	-29	-43	-27	-30	-17	-9	-21
Belgium ³	-33	-36	-33	-34	-32	-29	-31	-26	-23	-17	-13	-14

Bronnen: BECI, Boerenbond, NSZ, UNIZO, UWE, VBO, VOKA, NBB

Bepaalde sectoren zijn op het vlak van omzet echter minder hard getroffen dan het omzetverlies van 13% van de Belgische economie (tegenover dezelfde periode vorig jaar). De hout- en papierbedrijven en drukkerijen zien hun omzetverlies sinds eind juni verkleinen en klokken af op -6%, tegenover -52% bij de aanvang van de enquêtes op 30 maart. Hiermee zet de sector het beste resultaat neer sinds 30 maart en presteert hij beter dan het gemiddelde van de Belgische economie voor de bevraging van 22 september. Achter deze algemene trends kunnen evenwel grote subsectorale verschillen schuilen. Het gebrek aan vraag speelt de papier- en grafische sector parten en vertraagt de economische activiteiten. De afgevlakte conjunctuurcurves van de papier- en kartonsector en van de grafische sector vertonen tot op heden geen kentering (cf. Figuur 2-1).

De uitgeverijen behoren samen met de telecommunicatie, radio, televisie en film en de informatica-activiteiten en -diensten tot de informatie- en communicatiesector. Deze sector laat na de bevraging van 22 september een omzetverlies van 21% optekenen. Dit betekent een verslechtering ten opzichte van 30 maart, toen de sector aankeek tegen een omzetafname van 15%.

Naargelang van de subsector kunnen verschillende tendensen worden vastgesteld. Zo heeft de gratis regionale pers sterk geleden onder de gedaalde advertentie-inkomsten als gevolg van de sluiting van de lokale handel en is de situatie nog steeds niet genormaliseerd. De sport en het cultuur- en verenigingsleven staan op een laag pitje, waardoor de regionale pers nog steeds op weinig advertenties kan rekenen. Uit een onderzoek van Zenith Media blijkt dat de kranten en tijdschriften in 2020 rekening zullen moeten houden met een daling van de reclamebestedingen van resp. 21% en 20%. Als gevolg van de coronapandemie en de 'lichte lockdowns' is de interesse van de consumenten voor digitale verkoopkanalen toegenomen en winnen online-advertenties bijgevolg aan marktaandeel. "Voor de eerste keer in de geschiedenis zullen digitale kanalen meer dan de helft van de wereldwijde reclamebestedingen uitmaken⁹." De volgende jaren wordt een verdere groei van de digitale reclamesector verwacht.

Terwijl de markt voor de kranten en tijdschriften en de gratis regionale pers bloedt, weet de boekenmarkt zich in deze crisistijd relatief beter staande te houden. Op basis van onderzoek door GFK i.s.m. met Boek.be¹⁰ zou de Vlaamse algemene boekenmarkt in de eerste 8 maanden van 2020 aankijken tegen een omzetstijging van 4,5%, maar de verhandelde hoeveelheid (afzet) zou licht zijn gedaald (-0,7%, januari-augustus 2020). De omzetstijging wordt grotendeels verklaard door de forse omzetstijging van het onlineverkoopkanaal. Met uitzondering van de supermarkten worden alle fysieke verkoopkanalen geconfronteerd met een verlies aan omzet uit de boekenverkoop.

De redenen voor de omzetsdaling

De reden die de bevraagde ondernemingen in de hout-, papier- en grafische sector en in de informatie- en communicatiesector het vaakst aanhalen, is de zwakke vraag en bijgevolg de gedaalde verkoop. In de uitgeverijensector is de vraag naar advertenties fors gedaald. In de hout-, papier- en grafische sector komt het vraagtekort als reden voor de omzetsdaling meer uitgesproken naar voren in vergelijking met het gemiddelde van de Belgische economie. Een zwakke vraag kan bedrijven ervan weerhouden de bedrijfsactiviteiten te heropstarten of niet op te voeren. Uit een ledenbevraging door Boek.be¹¹ midden mei 2020 blijkt dat dit het geval is voor meer dan de helft (55%) van de respondenten.

⁹ <https://businessam.be/digitale-reclame-stoot-traditionele-advertentie-van-de-troon/>

¹⁰ <https://www.boekenvak.be/cijfers-over-het-boekenvak>

¹¹ Bron: Kenniscentrum Boek.be vzw

Naast een vraagtekort kampt een kleiner, maar niet te verwaarlozen aandeel van de hout-, papier en grafische sector met liquiditeitsproblemen. 8% van de door Febelgra bevraagde drukkerijen duidt de niet-betaling van facturen aan als directe oorzaak van hun liquiditeitsproblemen. Meer dan de helft (54%) van de respondenten geeft aan te worden geconfronteerd met grote betalingsachterstand van klanten. Ook de uitgeverijensector wordt bedreigd door liquiditeitstekorten. Uit de ledenbevraging door Boek.be blijkt dat 30% van de ondernemingen liquiditeitsproblemen ervaart als gevolg van laattijdige betalingen door klanten. Hoewel deze problematiek minder prominent naar voren komt in de gehele informatie- en communicatiesector (cf. Tabel 2-2), vormt ze aldus een belangrijke rem op de ontwikkeling van de bedrijfsactiviteiten van de uitgeverijen. Naast het vraaggebrek wegen toeleveringsproblemen en problemen ten gevolge van het verbod van bepaalde bedrijfsactiviteiten op de omzet van de informatie- en communicatiesector. Ook de grafische sector kampt met toeleveringsproblemen; dit is het geval voor 31% van de deelnemers aan de ledenbevraging die werd uitgevoerd door Febelgra.

Tabel 2-2: Redenen voor de omzetzijding – week 22 september

Survey 22 september	Social Distancing	Prohibited	Staff shortage	Supply problems	Lack of demand	Liquidity problems	Other	Not Applicable
Retail sales (food)	19	10	2	6	36	3	12	36
Retail sales (non-food)	17	8	3	21	53	5	13	23
Wholesale	6	4	0	16	65	6	4	22
Manufacture of food products	7	5	5	6	49	3	11	34
Accommodation and food service	39	39	1	1	39	5	8	12
Manufacture of furniture	7	4	0	7	48	7	4	48
Textiles, wearing apparel and shoes	12	5	5	17	66	7	9	19
Wood and paper products, and printing	2	4	0	4	72	7	9	24
Pharmaceutical and chemical products	5	4	4	5	58	4	3	34
Construction	11	9	13	16	40	5	7	37
Information and communication	5	8	4	7	53	4	12	36
Belgium ³	11	8	3	9	53	4	11	28

Bronnen: BECI, Boerenbond, NSZ, UNIZO, UWE, VBO, VOKA, NBB

De tijdelijke werkloosheid is flink gedaald, maar de impact op de werkgelegenheid blijft groot

In vergelijking met de vorige weken heeft de tijdelijke werkloosheid haar daling ingezet en is 6% van de werknemers in de hele economie tijdelijk werkloos, tegenover 32% in de week van 6 april en 14% in de week van 9 juni. In de hout-, papier- en grafische sector ligt het aandeel tijdelijk werklozen met 9% boven het Belgische gemiddelde.

Tabel 2-3: Werkgelegenheid van de werknemers, week 22 september

Survey 22 september	temp. un employed	telework	mix tele- workplace	at workplace	sick leave	on leave
Horeca	34	1	0	59	5	0
Construction	2	3	17	74	2	1
Food products	2	7	11	77	3	1
Furniture	2	6	10	77	3	2
Pharmaceutical and chemical products	1	21	19	53	2	4
Textiles, wearing apparel and shoes	6	1	52	39	1	1
Wood and paper products, and printing	9	5	8	74	3	1
Information and communication	3	20	62	13	1	2
Retail sales (food)	5	0	2	91	2	1
Retail sales (non-food)	4	1	3	86	2	3
Wholesale	4	3	21	67	2	2
Belgium ^a	6	9	26	55	2	2

Bronnen: BECI, Boerenbond, NSZ, UNIZO, UWE, VBO, VOKA, NBB.

In vele sectoren en voor vele jobs waar dit mogelijk is, zien we een significant aandeel van telewerk. Uit de enquête blijkt dat telewerk in de toekomst meer structureel zal worden verankerd in de manier van werken. Zo verklaart één op drie ondernemingen meer een beroep te zullen doen op telewerk in vergelijking met de precrisisperiode. Door de aard van zijn activiteiten heeft de hout-, papier- en grafische sector minder de mogelijkheid een beroep te doen op telewerk (5%). De informatie- en communicatiesector leent zich daarentegen heel goed voor telewerk en dit zien we ook weerspiegeld in een bovengemiddeld aandeel van 20% telewerkers. De tijdelijke economische werkloosheid, met 9% in de hout-, papier- en grafische sector en 3% in de informatie- en communicatiesector tegenover 6% voor de hele economie, wijst uit dat de activiteit in deze sectoren nog niet genormaliseerd is.

De bevroegde ondernemingen verwachten in het algemeen een werkgelegenheidskrimp van 3% tussen de precrisisperiode en eind 2020 (cf. onderstaande tabel). Dit betekent dat tot 84.000 werknemers hun baan kunnen verliezen op basis van de enquête van 22 september. Op basis van de enquête van 5 mei werd nog uitgegaan van meer dan het dubbele (180.000) aantal werknemers wier baan op de tocht stond. Beide data zijn evenwel niet vergelijkbaar. De bedrijven die tijdens de eerste bevraging in zware financiële moeilijkheden zaten en in tussentijd een faillissement lieten optekenen, hebben de werkgelegenheid reeds doen dalen en hebben aldus geen impact meer op de werkgelegenheidsverwachtingen in de week van 22 september (survival bias). Voor de sector van de uitgeverijen en de papier-, en grafische bedrijven betekent dit concreet dat 17 drukkerijen en 5 uitgeverijen die in de eerste helft van 2020 overkop zijn gegaan (cf. Tabel 4-9), geen impact meer zullen hebben op de werkgelegenheidsverwachtingen van de ERMG-enquêtes in de daaropvolgende periode. Daarnaast is de context veranderd tegenover de vorige bevraging. De verlenging van de maatregelen inzake tijdelijke werkloosheid vermijdt ontslagen op korte termijn, maar het is mogelijk dat deze worden uitgesteld naar volgend jaar. Ten slotte werd tijdens de voorbije zomerperiode minder een beroep gedaan op jobstudenten; gemiddeld lag hun aantal 30% lager dan tijdens een normale zomerperiode.

Al deze factoren hebben de werkgelegenheidsverwachtingen (tijdelijk) licht optimistischer ingekleurd. Zo verwachten de hout-, papier- en grafische bedrijven tegen eind 2020 een werkgelegenheidskrimp van 3%, tegenover -7% in de week van 26 mei. Het is evenwel mogelijk dat deze sectorale werkgelegenheidsvooruitzichten significante subsectorale verschillen verhullen. Het valt niet te betwisten dat de drukkerijen buitengewoon hard worden getroffen door de coronacrisis; de conjunctuurcurve van de grafische nijverheid (cf. Figuur 2-1) laat weinig aan de verbeelding over. De informatie- en communicatiesector gaat uit van een status-quo van het aantal arbeidsplaatsen tegen eind 2020, terwijl de bevroegden eind mei nog een krimp van 5% voorspelden. Aangezien deze sector

heel ruim wordt geïnterpreteerd, kunnen hieruit geen conclusies worden getrokken voor de sector van de uitgeverijen. Het staat vast dat de coronacrisis een aantal problematieken in de uitgeverijensector verder op scherp heeft gezet (fors dalende advertentie-inkomsten en dunner wordende kranten en tijdschriften, de opkomst van digitale alternatieven en de marktdominantie van grote digitale platformen, de gedaalde boekenverkoop via fysieke verkoopkanalen...). In de eerste helft van 2020 verloren de uitgeverijen aan omzet (Tabel 4-1), schroefden ze hun investeringen terug (Tabel 4-3) en gingen 5 uitgeverijen (cf. Tabel 4-9) overkop. Het is af te wachten welke impact dit zal hebben op de nog te ontvangen werknemersgegevens van de RSZ voor de eerste helft van dit jaar. Uit het eerder vermelde onderzoek door GFK en de ledenbevraging door Boek.be blijkt dat 10% van de respondenten verklaart dat op termijn ontslagen onvermijdelijk zullen zijn.

Tabel 2-4: Werkgelegenheidsverwachtingen precrisisperiode - eind 2020

	26-May	09-Jun	23-Jun	18-Aug	22-Sep
Horeca	-24	-16	-14	-13	-21
Construction	-4	-2	-1	-1	-2
Food products	-4	-2	-1	-5	0
Furniture	-5	1	-1	3	0
Pharmaceutical and chemical products	-1	0	1	0	0
Textiles, wearing apparel and shoes	-7	-3	-6	-2	3
Wood and paper products, and printing	-7	-5	-5	-3	-3
Information and communication	-5	-5	-3	4	0
Retail sales (food)	-2	-4	-3	6	-2
Retail sales (non-food)	-14	-4	-3	-3	-3
Wholesale	-9	-5	-12	-3	-2
Belgium ³	-7	-4	-5	-2	-3

Gestelde vraag: Hoe ziet u het aantal werknemers van uw bedrijf evolueren tussen de situatie van vóór de crisis en het einde van dit jaar?

Bronnen: BECI, Boerenbond, NSZ, UNIZO, UWE, VBO, VOKA, NBB.

De mate van bezorgdheid bij de bedrijfsleiders is ten opzichte van eind augustus licht verbeterd van 6,7 tot 6,3 op 10. De bezorgdheid en de onzekerheid blijven evenwel groot en zullen onvermijdelijk een impact hebben op de investeringsbereidheid. De bevraagde ondernemingen schatten dat hun investeringen voor het lopend jaar 21% lager zullen liggen dan het normaal investeringsniveau. Ook in de sector van de uitgeverijen en de papier- en grafische bedrijven worden de investeringen in de eerste helft van 2020 fors teruggeschoefd met resp. 22%, 38,1% en 45,8% in vergelijking met de eerste helft van 2019 (cf. Tabel 4-3). Een zorgwekkend signaal voor de Belgische economie is dat ook voor 2021 de investeringsintenties van de bevraagde ondernemingen 19% onder het normaal investeringsniveau blijven.

Tabel 2-5: Percentage respondentent dat een faillissement waarschijnlijk of erg waarschijnlijk acht

	30-Mar	06-Apr	13-Apr	20-Apr	27-Apr	05-May	12-May	26-May	09-Jun	23-Jun	18-Aug	22-Sep
Horeca	14	20	19	20	24	19	24	20	23	10	20	15
Construction	5	7	6	5	5	2	3	3	1	4	5	2
Food products	4	5	9	7	10	6	8	11	8	0	5	1
Furniture	9	9	4	9	9	11	0	8	0	0	6	0
Pharmaceutical and chemical products	2	3	3	1	6	3	9	5	4	4	4	3
Textiles, wearing apparel and shoes	16	16	16	20	11	10	5	13	7	12	2	2
Wood and paper products, and printing	9	11	11	9	15	16	13	5	8	17	4	0
Retail sales (food)	8	8	7	4	10	5	9	5	5	3	8	3
Retail sales (non-food)	10	12	9	14	11	11	6	9	9	6	11	5
Wholesale	7	7	6	5	11	4	5	6	6	8	6	4
Information and Communication	6	6	5	11	9	8	10	9	9	7	10	3
Belgium ³	6	8	7	7	9	7	8	8	6	5	8	4

Bron: NBB (voorlopige cijfers)

Voor de hele economie neemt het aantal respondenten dat aangeeft dat een faillissement waarschijnlijk tot zeer waarschijnlijk is af tot 4%. Deze verbetering dient evenwel omzichtig te worden geïnterpreteerd, rekening houdend met de impact van de 'survival bias' en de samenstelling van de steekproef van de enquête van 22 september. De steekproef van de septemberenquête bestaat uit significant minder zelfstandigen en in Wallonië of Brussel gevestigde ondernemingen tgv. de steekproef van de vorige enquête. Uit de vorige enquêtes bleek daarenboven dat deze categorieën het faillissementsrisico gevoelig hoger percipieerden.

Omwillen van de representativiteit (cf. bovengenoemde redenen) baseren we ons voor de verdere analyse van het faillissementsrisico op de resultaten van de bevraging van 18 augustus. De resultaten van deze bevraging wijzen uit dat 8% van de respondenten een faillissement waarschijnlijk tot zeer waarschijnlijk percipieert. Dit cijfer is gelijk aan het niveau van 26 mei. In vele van de sectoren die in een commissie samenkomen in de CRB, waaronder de horeca, de retail- en de voedingssector, is het risico op een faillissement tegenover de enquête van eind juni toegenomen. Ook de informatie- en communicatiesector, waartoe de uitgeverijen behoren, is pessimistischer, waarbij het percentage oploopt van 7% in de week van 23 juni tot 10% op 18 augustus. Dit cijfer is hoger dan het gemiddelde faillissementsrisico voor de Belgische economie. Het faillissementsrisico in de hout-, papier- en grafische sector nam sinds 9 juni opnieuw toe, maar kent een verbetering in de week van 18 augustus.

3 Besluit

In vergelijking met de vorige conjunctuurnota zijn de groeivoorspellingen van de EC in 2020 en 2021 op wereldvlak zwaar teruggefallen. De economische impact van de COVID-19-pandemie beukt als een tsunami in op de economie. De groei van de wereldeconomie klokt af op -3,5% in 2020 en op +5,2% in 2021. Volgens de lenteprojectie van de EC zou de forse terugval in 2020 worden goedgemaakt door de groei van 2021. Intussen zijn evenwel steeds meer twijfels beginnen te ontstaan over de sterkte van het economisch herstel in 2021. Het is dan nog de vraag of het herstel in 2021 voldoende zal zijn om de economische terugval van 2020 te kunnen opvangen. Meer en meer gaat men ervan uit dat de economie een permante vertraging heeft opgelopen. Van alle grote economische blokken blijven de groeicijfers volgens de EC enkel voor China positief: +1% in 2020 en +7,8% in 2021.

Eurozone en EU

Zowel de eurozone als de EU zien hun groeivoorzichten voor 2020 zeer stevig naar beneden bijgesteld. In vergelijking met het vorige conjunctuurverslag worden de groeivoorzichten voor 2020 voor de eurozone herzien met -10,1% en voor de EU met -9,9%. Op basis van de lenteprognose van de EC zou het bbp van de eurozone en van de EU in 2020 een achteruitgang kennen van resp. 7,7% en 7,4%. De tussentijdse zomerprojectie van de EC past deze projecties verder neerwaarts bij tot -8,7% voor de eurozone en -8,3% voor de EU. Het IMF, dat eind juni zijn "World Economic Outlook" uitbracht, ziet de situatie nog pessimistischer in en gaat uit van een negatieve groei van -10,2% voor de eurozone.

Het herstel in 2021 zou spectaculair zijn, maar de groeivoorzichten worden stelselmatig neerwaarts aangepast. Naar aanleiding van haar zomerprojectie past de EC haar groeivoorspellingen voor de eurozone en de EU neerwaarts bij naar 6,1% voor de eurozone en 5,8% voor de EU. Het IMF gaat voorlopig uit van een groeioprognose van 6% voor de eurozone. Het is evenwel af te wachten wat het in zijn 'World Economic Outlook' van oktober zal bekendmaken (tijdens de redactie van dit verslag was deze nog niet gepubliceerd).

Hiermee komt een bruusk einde aan de vele jaren van positieve groeicijfers voor de Europese economie. Volgens de Europese Commissie stevenen we af op een herstel in U-vorm (één van de andere mogelijkheden was een V-vorm). De economie moet door een breed dal. De terugval van de productie en de investeringen, gecombineerd met grote onzekerheid inzake werkgelegenheid, inkomen en omzet, leiden tot deze conclusie.

De wereldeconomie zou een hardere recessie ondergaan dan tijdens de financiële crisis. De weerslag zal voelbaar zijn op de grondstoffenmarkten (o.a. de oliemarkt), op de financiële markten en in de internationale handel. Voor de internationale handel vreest de EC dat globale "value chains" gehavend uit deze crisis zullen komen.

In de vorige, recente, conjunctuurstudies was de werkgelegenheidsontwikkeling meestal een positief verhaal. Het werkloosheidspercentage in de eurozone zou nu opveren van 7,5% in 2019 tot 9,5% in 2020. Dit alles speelt zich af in een context van blijvend lage inflatie. De overheden van de eurozone en van de EU zien wel het globaal overheidstekort brutaal stijgen van 0,6% in 2019 tot 8,5% in 2020. De overheidsschuldgraad stijgt naar een eerder ongeziene hoogte (103%).

In de huidige situatie worden alleen "downsides" (factoren die de situatie alsnog negatief kunnen beïnvloeden) geïdentificeerd. De pandemie kan leiden tot striktere en meer volgehouden beschermingsmaatregelen, indien deze nog in hevigheid toeneemt en langer duurt. De werking van de eurozone zou onder spanning kunnen komen. De open economieën van de EU zouden hinder kunnen ondervinden van vormen van "deglobalisering" en mogelijk zouden bepaalde landen verleid kunnen worden tot het invoeren van tarieven en heffingen.

Ook in België en zijn buurlanden slaan de gevolgen van de COVID-19-pandemie zwaar toe. De meest recentste prognoses van het Federaal Planbureau (FPB) zijn pessimistischer voor 2020 dan de forecast van de Europese Commissie. Terwijl de lenteprojectie van de EC voor 2020 uitgaat van een terugval van het Belgisch bbp van 7,2%, voorspelt het FPB een economische krimp van 10,6%. De NBB gaat voorlopig uit van een economische groei van -9% voor België in 2020. Dit geeft een duidelijk pessimistischere kijk op de ontwikkeling van het bbp in België. Vanaf 2021 zou de groei weer opveren, maar onvoldoende om het verlies in 2020 te compenseren. De NBB gaat voorlopig uit van een economisch herstel van +6,4% voor België in 2021, d.i. iets lager dan wat de EC voorspelde in haar lenteprognose (+6,7%).

De bezorgdheid van de NBB over de sterkte van het economisch herstel in 2021 neemt evenwel steeds meer toe. Vooral het consumentenvertrouwen, dat in augustus 2020 zijn laagste peil sinds 1985 bereikte, baart veel analisten zorgen. Er is een zeer grote en alomtegenwoordige vrees voor jobverlies, de angst om getroffen te worden door de pandemie en de onmogelijkheid om bepaalde uitgaven te doen, o.a. door de vele maatregelen die de overheden hebben moeten nemen.

Wetende dat de heropleving van de economie vooral zal afhangen van de heropleving van de consumptie, acht de NBB het scenario van een heropleving van de economie in de vorm van een vierkantswortel steeds waarschijnlijker. Dit wijst erop dat de economie permanente groeivertraging zou oplopen als gevolg van de coronacrisis. Merk op dat dit scenario in vierkantswortelvorm de laatste dagen in waarschijnlijkheid toeneemt door de forse toename van de tweede besmettingsgolf in België en de EU.

Conjunctuurcurven en ERMG-data van de papier- en grafische bedrijven en de uitgeverijen

Omzetverlies en achterliggende redenen

Vanaf maart en in het bijzonder in april 2020 wordt de dramatische impact van de coronapandemie en van de inperkingsmaatregelen op de conjunctuur in de grafische sector pijnlijk duidelijk. De boekenverkoop via fysieke verkoopkanalen gaat er significant op achteruit. Bepaalde grafische producten, zoals de gratis regionale pers en de reclamebladen, verdwijnen zelfs tijdelijk van het toneel. De kranten- en tijdschriftenmarkt wordt geconfronteerd met een forse terugval van de advertentie-inkomsten. Voor 2020 wordt voor de kranten en tijdschriften een daling van de reclamebestedingen met resp. 21% en 20% voorspeld. Als gevolg van de coronapandemie en de 'lichte lockdowns' is de interesse van de consumenten voor digitale verkoopkanalen toegenomen en winnen onlineadvertenties aan marktaandeel.

De penibele situatie blijkt ook uit een ledenbevraging midden april door Febelgra. De meerderheid (67,5%) van de bevroegde drukkerijen kijkt aan tegen een forse afname van meer dan 50% van het aantal orders. De pessimistische vooruitzichten voor de rest van het jaar (82% van de respondenten verwacht in het najaar een orderdaling) worden bevestigd door de resultaten van de conjunctuurenquête van de NBB in augustus, met een significante daling van de bestellingen uit zowel binnen- als buitenland, wat leidt tot een aanzienlijke vertraging van het productietempo. Voorzichtige optimistische vraagvoorzichten doen de prijs- en werkgelegenheidsverwachtingen opleven. Het is uiterst onzeker of deze positieve trend zich daadwerkelijk doorzet.

Terwijl de markt voor het grafisch papier (reclamefolders en -catalogi, boeken, kranten en tijdschriften, gratis regionale pers...) bloedt, leeft de markt van het verpakkingspapier op; dit kan in belangrijke mate worden verklaard door de versnelde expansie van de B2C-e-commerce als gevolg van de coronapandemie. De producenten van golfkarton en medische verpakkingen hebben hun orders hierdoor duidelijk zien toenemen. Deze positieve stimulus op de markt van het verpakkingspapier en -karton was evenwel niet sterk genoeg om de krimp op de markt van het grafisch papier op te vangen.

De afgevlakte conjunctuurcurve van de papier- en kartonnijverheid, alsook van de subsectoren, laat namelijk een duidelijke achteruitgang zien in de eerste 8 maanden van 2020.

De forse conjunctuurachteruitgang in de sector van de uitgeverijen en de papier- en grafische bedrijven wordt door de ERMG-enquêtes bevestigd. De septemberenquête laat voor de hele Belgische economie een omzetverlies van 14% zien. De hout-, papier- en grafische sector zou in de week van 22 september een omzetverlies lijden van 6%, tegenover 52% bij het begin van de enquêtes op 30 maart. Hiermee doet de sector het beter dan het gemiddelde van de Belgische economie. Achter deze algemene trends kunnen evenwel grote subsectorale verschillen schuilen. Het gebrek aan vraag speelt de papier- en grafische sector parten en vertraagt de economische activiteiten. De afgevlakte conjunctuurcurves van de papier- en kartonsector en van de grafische sector vertonen tot op heden geen kentering. De informatie- en communicatiesector laat in de week van 22 september een omzetverlies van 21% optekenen. Dit betekent een verslechtering ten opzichte van de bevraging op 30 maart, toen de sector werd geconfronteerd met een omzetverlies van 15%.

Een vraagtekort wordt steeds meer aangekaart als reden voor het activiteitsverlies. In de hout-, papier- en grafische sector komt dit zelfs meer uitgesproken naar voren in vergelijking met het gemiddelde van de Belgische economie. Naast een vraagtekort kampt een kleiner aandeel van de hout- papier- en grafische bedrijven met liquiditeitsproblemen. Ook de uitgeverijen worden geconfronteerd met liquiditeitstekorten. Uit een ledenbevraging door Boek.be blijkt dat 30% van de ondernemingen liquiditeitsproblemen ervaart als gevolg van laattijdige betalingen door klanten. In de informatie- en communicatiesector wegen naast het vraaggebrek ook toeleveringsproblemen en problemen ten gevolge van het verbod op bepaalde bedrijfsactiviteiten op de omzet.

Werkgelegenheid en arbeidsorganisatie

Eén op drie bevroagde ondernemingen verklaart in de toekomst meer een beroep te zullen doen op telewerk in vergelijking met de precrisisperiode. Door de aard van zijn activiteiten heeft de hout-, papier- en grafische sector minder de mogelijkheid een beroep te doen op telewerk (5%). De informatie- en communicatiesector leent zich daarentegen heel goed voor telewerk en dit zien we ook weerspiegeld in een bovengemiddeld aandeel van 20% telewerkers.

In de hout-, papier- en grafische sector ligt de tijdelijke economische werkloosheid in de week van 22 september met 9% boven het Belgisch gemiddelde van 6%. De sector verwacht tussen de precrisisperiode en het eind van dit jaar een werkgelegenheidskrimp van 3%, die overeenstemt met het gemiddelde voor de Belgische economie. Het is evenwel mogelijk dat deze sectorale werkgelegenheidsvooruitzichten significante subsectorale verschillen verhullen. Zo worden de drukkerijen en bijgevolg ook de producenten van grafisch papier buitengewoon hard getroffen door de coronacrisis. De conjunctuurcurve van de grafische nijverheid laat op dit vlak weinig aan de verbeelding over.

In de informatie- en communicatiesector klokt het aantal tijdelijk werklozen af op 3%. De sector gaat uit van een status-quo van het aantal arbeidsplaatsen tegen eind 2020, terwijl de bevroagden eind mei nog een krimp van 5% voorspelden. Aangezien deze sector heel ruim is, kunnen hieruit geen conclusies worden getrokken voor de sector van de uitgeverijen. Het staat vast dat de coronacrisis een aantal problematieken in de uitgeverijensector verder op scherp heeft gezet. In de eerste helft van 2020 verliezen de uitgeverijen aan omzet, schroeven ze hun investeringen terug en gaan 5 uitgeverijen overkop. Het is af te wachten welke impact dit zal hebben op de nog te ontvangen werknemersgegevens van de RSZ. Naar aanleiding van de ledenbevraging door Boek.be gaf 10% van de respondenten aan dat op termijn ontslagen onvermijdelijk zullen zijn.

De bezorgdheid van de bedrijfsleiders blijft groot en dit heeft onvermijdelijk een impact op de investeringsbereidheid. De bevroagde ondernemingen schatten dat hun investeringen voor het lopende jaar 21% lager zullen liggen dan het normale investeringsniveau. Ook in de sector van de uitgeverijen en de papier- en grafische bedrijven worden de investeringen in de eerste helft van 2020 fors teruggeschoefd met resp. 22%, 38,1% en 45,8% in vergelijking met de eerste helft van 2019 (cf. Tabel 4-3). Een zorgwekkend signaal voor de Belgische economie is dat ook voor 2021 de investeringsintenties van de bevroagde ondernemingen 19% onder het normale investeringsniveau blijven.

Algemeen

De economie bevindt zich in zeer zwaar weer. De Europese Commissie benadrukt dat er fundamenteel veel onzekerheden blijven bestaan in de gemaakte prognoses en vooruitzichten. Veel vragen blijven onbeantwoord. Hoelang zullen de “lockdowns” duren? Hoe streng zullen de maatregelen zijn? Hoe effectief zal het beleid kunnen wegen op deze crisis? Wat als de ziekte heropflakkt?

De conjunctuurontwikkelingen en de ERMG-enquêtes bevestigen dat deze crisis een ongeziene amplitude heeft die de sector van de uitgeverijen en de papier- en grafische bedrijven allesbehalve spaart. De sector zal door deze crisis meer dan ooit met talrijke uitdagingen worden geconfronteerd. Disruptieve technologieën en de globalisering hebben het ecosysteem van de sector grondig hertekend. Via verscheidene innovatiestrategieën tracht het een antwoord te bieden op de uitdagingen van de digitale realiteit. Daarnaast zijn het behoud van een pluralistische nieuwsverspreiding, het streven naar een level playing field en de bewustmaking van het breed publiek over de duurzame initiatieven van de sector belangrijke sectordoelstellingen. De overheid kan de sector in de realisatie van deze ambities ondersteunen via allerlei beleidsinitiatieven. De leden van de brc Papier-, grafische en uitgeverijensector hebben in deze context tal van beleidsaanbevelingen en adviezen gepubliceerd, waarvan de belangrijkste zijn gebundeld in hun [memorandum](#).

4 Bijlagen

4.1 Ontwikkeling van de pulp- en papierprijzen

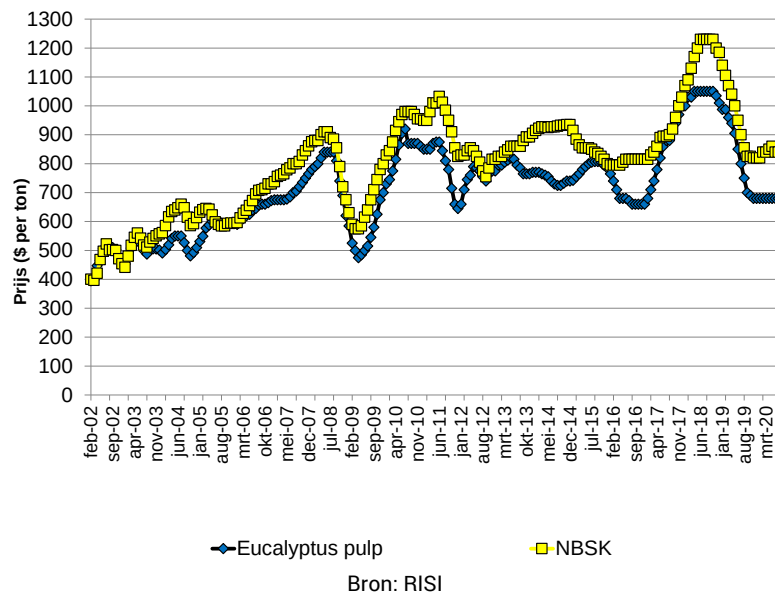
4.1.1 Pulprijzen (Europa)

Inzicht in het prijsverloop van het papier vergt een correcte kennis van de prijsontwikkelingen van de pulp als voornaamste grondstof voor de productie van papier. De onderstaande grafieken geven ons een beeld van het gemiddeld prijsverloop van twee belangrijke pulpsoorten op de Europese markt. De NBSK of Northern Bleached Softwood Kraft pulp bestaat uit houtpulp met lange vezels, wat een hoge weerbaarheid aan het papier geeft. De Eucalyptus pulp is met zijn korte vezels de traditioneel goedkopere pulpvariant van de twee pulpsoorten.

Na observatie van de prijsontwikkelingen van beide pulpsoorten stellen we vast dat ze in de periode 2002 tot en met het eerste kwartaal van 2013 een soortgelijk verloop kennen. Vanaf het tweede kwartaal van 2013 tot en met eind 2016 kent het prijsverloop van beide pulpsoorten een omgekeerde trend. Begin 2013 en eind 2015 vormen twee kantelpunten omdat de impuls om de traditioneel duurere NBSK-pulp te vervangen door de gewoonlijk goedkopere eucalyptusvariant verdwijnt. Het geringe prijsverschil tussen beide pulpsoorten brengt een vraagverschuiving teweeg op de pulpmarkt, wat een verklaring kan vormen voor de daaropvolgende prijsdaling van de eucalyptuspulp en de prijstoenname van de NBSK-pulp. Naarmate het prijsverschil tussen beide pulpvarianten opnieuw toeneemt, komt de incentive terug om meer eucalyptuspulp te kopen, wat de prijs omhoogduwt. In de periode 2017 tot en met midden 2018 is de vraag naar zowel de eucalyptuspulp als de NBSK-pulp sterk, wat de prijs van beide pulpsoorten een fors opwaartse impuls geeft. In de eerste helft van 2018 duwt een krapte op de aanbodmarkt van de NBSK-pulp de prijs significant hoger dan de prijs voor eucalyptuspulp. Beide bereiken in oktober 2018 een piek, waarna een sterke daling wordt ingezet. Dit prijseffect resulteert uit een zwakkere vraag en wordt nog versterkt door een ruimer pulpaanbod¹². Eind 2019 is de bodemprijs bereikt en stabiliseren beide pulpprijzen op een niveau dat nagenoeg gelijkaardig is aan het niveau van eind 2016. De gemiddelde prijs voor eucalyptuspulp en NBSK-pulp bedraagt in juli 2020 respectievelijk 680 dollar per ton en 840 dollar per ton.

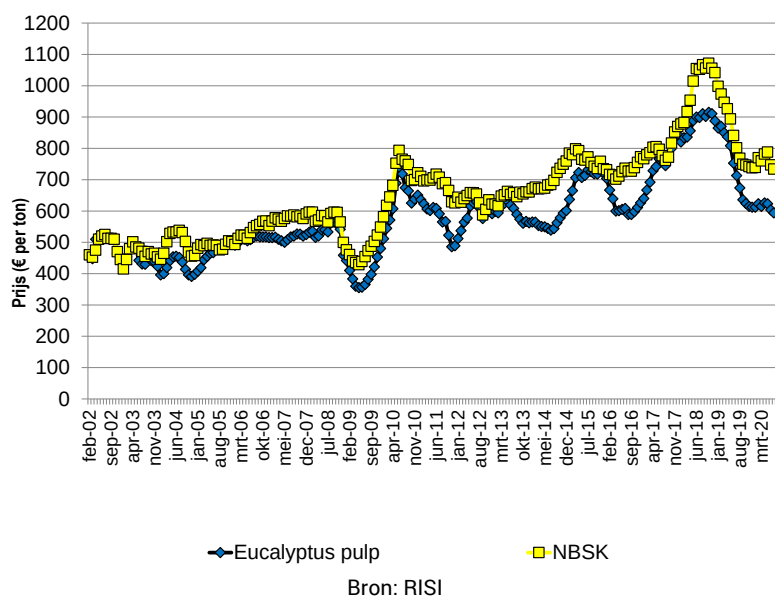
¹² RISI, PPI Europe juli en oktober 2018, juli 2019

Grafiek 4-1: Ontwikkeling pulpprijzen (in \$/ton)

In de loop van 2016 kent de euro ten opzichte van de dollar een waardeafname met als gevolg dat de prijsafname van de eucalyptuspulp zich sterker doorzet in euro's dan in dollars. In 2017 wordt dit effect getemperd door de waardeverbetering van de euro. Voor beide pulpsoorten vertaalt dit zich in een sterkere prijstoenamen in dollars dan in euro's. Het omgekeerde doet zich voor in 2018, wanneer het prijseffect zich sterker uit in euro. Dit is te verklaren door de waardevermindering van de euro t.o.v. de dollar in diezelfde periode. In 2019 heeft de waardevermindering van de euro t.o.v. de dollar geen effect op de prijsafname van beide pulpsoorten in euro's. De prijsdaling zet zich zelfs sterker door in dollars. Tijdens de eerste 7 maanden van 2020 stabiliseert de gemiddelde prijs van beide pulpsoorten nagenoeg; op het eind van deze periode bedraagt het verschil tussen beide pulpprijzen 160 dollar (140 euro) per ton.

Grafiek 4-2: Ontwikkeling pulpprijzen (in €/ton)

4.1.2 Oud papier

Naast verse pulp wordt ook gerecycleerde pulp op basis van oud papier aangewend voor de productie van papier. De prijsontwikkeling van oud papier in de buurlanden is richtinggevend voor de Belgische prijzen en daarom bekijken we dit in Grafiek 4.3.

De prijzen zijn lange tijd vrij stabiel geweest (periode 2013-2014). Na deze periode begonnen de prijzen in de daaropvolgende jaren en in de eerste helft van 2017 geleidelijk aan te stijgen. De sterke waardeafname van de euro ten opzichte van de dollar in 2014 en begin 2015 en het behoud van deze lagere euro/dollarkoers in de loop van 2015-2016 hebben vermoedelijk in de kaart van de Europese exporteurs van oud papier gespeeld. Ook de export naar China nam sinds december 2014 sterk toe, maar dit was voornamelijk het gevolg van een herbevoorradingsgolf door de Chinese ondernemingen¹³. September 2017 vormde echter een keerpunt in deze opwaartse trend. De prijzen van alle buurlanden namen een stevige duik en pas sinds april 2018 tekent zich een kentering af, maar deze is slechts tijdelijk. De prijzen gaan vanaf 2019 opnieuw in dalend lijn. Een belangrijke oorzaak van deze sterke prijsdaling van oud papier is het verstrengde importbeleid van China inzake papierafval. China besliste dat de vervuilingssgraad van papierafval nog slechts 0,5% mag bedragen, terwijl de Europese norm 1,5% bedraagt. Als de vervuilingssgraad van het oud papier en karton in Europa en in België hier niet aan voldoet, komt het op de Europese markt terecht en zorgt dit voor een overaanbod en een neerwaartse druk op de prijzen. Terwijl China in 2018 nog 28 miljoen ton Europees oud papier aankocht, is de export van Europees oud papier naar China in 2019 gedaald tot minder dan 6 miljoen ton. Europa zamelt jaarlijks gemiddelde 56 miljoen ton oud papier in¹⁴ maar beschikt over onvoldoende capaciteit om die grote voorraden aan oud papier zelf te recyclen. Volgens de Belgische sectorfederaties Go4Circle en COBEREC wordt 8 miljoen ton meer papier ingezameld dan wat de Europese papierindustrie nodig heeft.

Ook in België is er een jaarlijks overschot van circa 700.000 ton. Volgens J. Vermoesen (Coberec) moeten de Belgische bedrijven in 2018 tevreden zijn met de helft van de prijs die ze vroeger voor hun oud papier kregen. Zijn vrees voor negatieve prijzen¹⁵ wordt ook werkelijkheid als we de Duitse prijzen voor oud papier observeren in de periode 2018-2019. De aanhoudende prijsdalingen voor oud papier in alle buurlanden doet het prijsgemiddelde in het eerste kwartaal van 2020 negatief worden. De kosten overstijgen de baten, waardoor papierverwerkers zich genoodzaakt zien om de inlevering van oud papier aan te rekenen. Ondanks de tijdelijke prijsverbetering in het tweede kwartaal van 2020 zet de trenddaling zich nadien terug door. In Duitsland worden de prijzen voor oud papier opnieuw negatief.

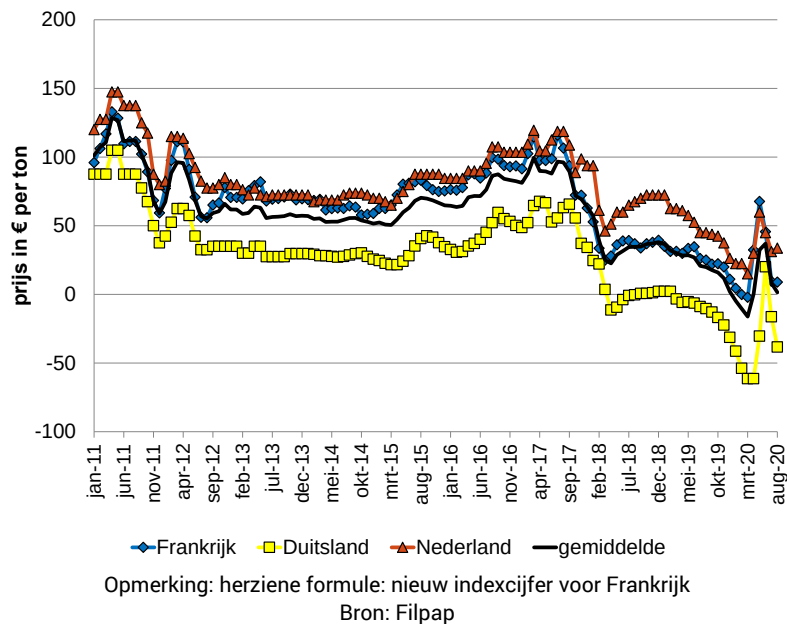
¹³ La lettre du papier, nr. 418

¹⁴ <https://printmatters.nl/nieuws/2020/01/06/probleem-china-wil-ons-oud-papier-niet-meer>

¹⁵ De Tijd (20/02/2018), "Chinese afvalban doet prijzen oud papier crashen", consulteerbaar via:

<https://www.tijd.be/ondernemen/grondstoffen/chinese-afvalban-doet-prijzen-oud-papier-crashen/9984289.html>

Grafiek 4-3: Prijsontwikkeling van oud papier in de buurlanden en het gemiddelde (gemengd, franco fabriek) - herziene formule

4.1.3 Papierprijzen (Duitsland)

Aangezien de Duitse papierprijzen als referentie kunnen worden gebruikt voor de Belgische papierprijzen, bekijken we de prijsontwikkeling van het Duits (grafisch + verpakings-) papier even van naderbij. Daar waar het gemiddelde van de Duitse papierprijzen in de eerste helft van 2015 een overwegend dalend verloop kent, wordt deze tendens vanaf de tweede jaarhelft omgekeerd. Ondanks een dipje in 2016 (vanaf april) begint het gemiddelde van de Duitse papierprijzen aan een klim vanaf februari 2017. Eind 2018 begint deze klim geleidelijk aan barsten te vertonen en in 2019 gaan de papierprijzen in dalende lijn. De gemiddelde prijsontwikkelingen voor het verpakingspapier vormen in belangrijke mate een verklaring voor deze trend. De lichte daling van de gemiddelde prijzen voor het grafisch papier in 2019 is namelijk veel minder uitgesproken. Tijdens de eerste 5 maanden van 2020 vertonen de prijzen voor het grafisch papier een overwegend negatieve trend, terwijl de prijzen voor het verpakingspapier en -karton vanaf maart een voorzichtige verbetering kennen. Deze tendens gaat evenwel niet altijd op voor elke papiersoort afzonderlijk. Daarom loont het de moeite om de prijsontwikkelingen ook op microniveau te bekijken.

Grafisch papier

Standaardkrantenpapier (45g)

Eerst nemen we de prijsontwikkeling van het Duits krantenpapier onder de loep. Na een stabiele eerste vier maanden van 2015 neemt de papierprijs in mei een duik naar beneden. In de tweede helft van 2015 slaagt de papierprijs er niet in om terug aan te trekken. De prijs blijft steken op 420 euro per ton. Dit wijst erop dat de markt voor krantenpapier op dat moment kampt met een overcapaciteit als gevolg van een groeiend aandeel digitale lezers, de tendens naar kleinere formaten en een inkrimping van het aantal pagina's per exemplaar. In combinatie met de gestegen grondstofkosten (stijging van de prijs van papier bestemd voor recycling¹⁶) zet dit de marges van de papierproducenten onder druk. Vanaf

¹⁶ RISI, PPI Europe juli 2015

september 2017 begint de prijs voor oud papier evenwel sterk af te nemen en dit speelt in de kaart van de producenten van krantenpapier. In februari 2018 stijgt de prijs voor Duits krantenpapier een eerste maal; in juli 2018 en januari 2019 volgen er nog twee prijsverhogingen tot 540 euro per ton. Als gevolg van capaciteitssluitingen in de periode 2016-2017 is het aanbod sterker afgenomen dan de vraag, wat de papierproducenten in een comfortabele onderhandelingspositie plaatst. Daarenboven profiteren zij ook van een solide vraag naar krantenpapier vanuit China, India, het Midden-Oosten en Afrika, wat zorgt voor een extra opwaartse druk op de prijzen¹⁷. In juli 2019 doet zich evenwel een kentering voor die bepaalde kopers al eerder hadden voorspeld. Als gevolg van de aanhoudende prijsstijgingen trekt de vraag naar krantenpapier zich deels terug. De prijstoenname in januari 2019 heeft de Europese print- en uitgeverssector geraakt. Dit hakt er extra sterk in aangezien de sector reeds kampt met moeilijkheden aan de inkomstenzijde (dalende print- en lezersvolumes, advertentie-inkomsten...) en voor belangrijke uitdagingen staat binnen de huidige digitale context¹⁸. In de periode juli 2019-mei 2020 neemt de prijs voor Europees krantenpapier af tot 470 euro per ton.

Houhoudend gestreken papier (LWC-offset 60g)

LWC-papier vindt zijn toepassing in tijdschriften en reclamebladen en bevindt zich binnen een conjunctuurgevoelig segment. In de loop van de eerste helft van 2015 stabiliseert de prijs voor het Duits houthoudend gestreken magazinepapier (LWC), na een daling in januari. Mogelijk werd dit o.a. in de hand gewerkt door een inkrimping van het overaanbod van de productiecapaciteit van de papiermolens in Europa¹⁹. In de tweede helft van 2015 trekt met de conjunctuurverbetering in de grafische sector de vraag naar grafisch papier aan, en bijgevolg ook de papierprijs. In 2016 kalft de papierprijs vanaf mei evenwel af, waarna ze in de loop van 2017 een stabiel niveau behoudt. Onder invloed van de krapte op de SC-papiermarkt in 2018 stijgt de vraag naar Duits houthoudend gestreken papier. Ook in de eerste helft van 2019 stijgt de prijs nog verder tot 685 euro per ton in juni 2019²⁰. In lijn met de prijsontwikkeling van het krantenpapier valt de vraag en ook de prijs van het LWC-papier in juli 2019 terug als reactie op de aanhoudende prijsstijgingen in de voorbijgaande periode. De daling zet zich in de tweede helft van 2019 en tijdens de eerste 5 maanden van 2020 door. In mei 2020 bedraagt de prijs voor een ton LWC-papier 617,5 euro.

Houtvrij gestreken papier (coated woodfree reels 100g)

Het Duits houtvrij gestreken papier (CWF) vindt zoals het houthoudend gestreken papier zijn toepassing in tijdschriften en catalogi. Na een minder goede eerste helft van 2015 trekt de papierprijs terug aan in de tweede jaarhelft. In de periode mei-oktober 2016 kalft de papierprijs evenwel opnieuw af, waarna ze tot april 2017 stabiliseert. Sinds mei 2017 kent de prijs voor Duits CWF-papier een onophoudelijke stijging. Dit is o.a. het gevolg van een verminderd aanbod aan Aziatisch houtvrij gestreken papier op de Europese en internationale markt. De beweegredenen van de Aziatische sectorgenoten moeten worden gezocht in de hogere papierprijzen op de lokale markt, de toegenomen transportkosten en de vrees voor antidumpingrechten²¹. Ook in 2018 en het eerste kwartaal van 2019 blijft de prijs voor Duits houtvrij gestreken papier aantrekken tot ze haar piek bereikt in april 2019 met 750 euro per ton. In de daaropvolgende kwartalen krijgt de zwakkere vraag greep op de prijs, waardoor deze zakt tot 700 euro per ton in september 2019. Producenten van CWF-papier slagen er niet langer in de hogere inputprijzen (energie, transport, chemicaliën) door te rekenen aan hun klanten, wat hun winstmarges onder druk zet.

¹⁷ RISI, PPI Europe juli 2018

¹⁸ RISI, PPI Europe april 2019

¹⁹ CRB 2015-0285

²⁰ RISI, PPI Europe 15 februari 2018

²¹ RISI, PPI Europe 15 juni 2017

Niet alle inputprijzen gaan de hoogte in; zo zorgt een daling van de pulpprijs voor een neerwaarts effect op het kostenplaatje van de papierproducent²². Ook in de periode van januari tot en met mei 2020 neemt de prijs voor grafisch papier licht af tot 690 euro per ton.

Houtvrij ongestreken papier (offset sheets 80g, A4 Copy B-grade 80g, A4 Copy C-grade 80g)

Het houtvrij ongestreken papier vindt zijn toepassing in kantoorpapier en offsetdruk. De verschillende Duitse papersoorten die behoren tot de groep van houtvrij ongestreken papier (offset sheets 80g, A4 Copy B-grade 80g, A4 Copy C-grade 80g) kennen grotendeels een gelijkaardige trend. Daarom bespreken we ze samen.

De papierproducenten gaven al eerder aan dat prijsstijgingen noodzakelijk zouden zijn om een gezonde financiële situatie te bekomen²³. Als we het dipje in de tweede helft van 2016 en begin 2017 buiten beschouwing laten, slagen zij er in de periode 2015-2017 ook in hogere papierenprijzen voor hun aanbod aan houtvrij ongestreken papier te onderhandelen. Ook in 2018 en in het eerste kwartaal van 2019 trekken de papierenprijzen nog aan, daarna doet zich een kentering in de opwaartse trend voor. De prijzen per ton voor offset sheets, A4 Copy B-grade en A4 Copy C-grade bedragen in mei 2020 respectievelijk 815, 905 en 845 euro.

Verpakkingspapier- en karton

Tijdens de eerste helft van 2015 is de gemiddelde prijs voor het verpakkingspapier en -karton nagenoeg stabiel. Naar de tweede jaarhelft toe lijken vraag en aanbod beter in balans, met als gevolg dat de gemiddelde papierenprijs opnieuw aantrekt. Het is vooral een sterke vraag die aan de basis hiervan ligt²⁴. Vanaf 2017 tot en met september 2018 kent de verpakkingspapierenprijs een aanhoudende prijsstijging. De vraag naar verpakkingspapier neemt toe onder invloed van het succes van e-commerce en van het toenemende aantal huis-aan-huisleveringen van online bestelde artikelen. Sinds oktober 2018 komt de prijs evenwel onder druk te staan als gevolg van een overaanbod, hoge voorraadniveaus en een achterblijvende vraag²⁵. Op het einde van het eerste kwartaal van 2020 krijgt de prijs voor verpakkingspapier en -karton een opwaartse prikkel. Een mogelijke verklarende factor is de intensifiëring van de onlinehandel, die in belangrijke mate wordt beïnvloed door de coronacrisis. Dit doet de thuisleveringen toenemen en bijgevolg ook de vraag naar en de prijs van het verpakkingspapier en -karton. Aangezien de prijsontwikkelingen kunnen variëren naargelang van de papersoorten, bespreken we ook deze papersoorten apart.

Verpakkingspapier op basis van gerecycleerde vezels of OCC (Testliner 2 en 3)

Gezien het gelijkaardige prijsverloop van de verschillende types verpakkingspapier op basis van gerecycleerde vezels of OCC in Duitsland bespreken we ze samen. Het jaar 2015 wordt rustig ingezet; de prijzen blijven onveranderd. Aan de verkoperszijde slaagt men er niet in een prijsstijging te forceren. De ruime beschikbaarheid van papier op de markt maakt dat kopers zich in een sterke onderhandelingspositie bevinden²⁶. In de tweede jaarhelft blijft het prijsverloop stabiel, met uitzondering van de stijging in juli 2015. In de loop van 2016 (februari- eind 2016) volgt er evenwel een prijsafname, die kan worden verklaard door een verhoogd papieraanbod door capaciteitsuitbreidingen en een hieraan gekoppelde nervositeit en bezorgdheid van de producenten over een mogelijke

²² RISI, PPI Europe maart en juni 2019

²³ CRB 2015-1344

²⁴ RISI, PPI Europe september 2015

²⁵ RISI, PPI Europe mei 2019

²⁶ RISI, PPI Europe, 13/05/2015

verslechtering van de marktsituatie²⁷. Deze nervositeit verdwijnt evenwel snel en tijdens de daaropvolgende periode doet zich een stevige prijstoenname voor. In het eerste kwartaal van 2017 zorgen een robuuste vraag op de binnenlandse en buitenlandse markt en tegelijkertijd een onverwacht beperkt aanbod voor een opwaartse druk op de prijzen²⁸. De prijzen nemen in de loop van 2017 en 2018 verder toe tot het hoogste niveau sinds 2014. Vanaf november 2018 keert deze opwaartse trend zich evenwel om, en in de loop van 2019 zet deze negatieve trend zich ook door. Er is sprake van een hoge concurrentiedruk tussen producenten en van een normalisering van de prijzen²⁹. In de periode maart - mei 2020 krijgen de prijzen voor Testliner 2 en 3 evenwel een opwaartse prikkel, hoogstwaarschijnlijk als gevolg van de toename van de onlinehandel tijdens de coronacrisis. Het aantal thuisleveringen stijgt, en bijgevolg ook de vraag naar en de prijs van het verpakkingspapier en -karton. De uitbraak van de gezondheids crisis en de tijdelijke sluiting van de fysieke winkels op 18 maart gedurende bijna 2 maanden zijn hier niet vreemd aan. De prijzen voor Testliner 2 en 3 bereiken in mei 2020 respectievelijk 497,5 en 472,5 euro per ton.

Verpakkingspapier op basis van softwood pulp (unbleached kraftliner 175g, white-top kraftliner 140g)

Behalve de stijging in september kent de prijs voor Duits ongebleekt kraftliner verpakkingspapier in 2015 een vrij stabiele trend. Dit wijst op een uitgebalanceerde markt. In het eerste kwartaal van 2016 neemt de prijs licht af onder druk van de kopers. Met het oog op de ingebruikneming van bijkomende productiecapaciteit door Stora Enso staan kopers in een sterke positie om lagere prijzen bij de concurrerende papierproducenten af te dwingen³⁰. Na een lichte prijstoenname in juli 2016 stabiliseert de prijs voor de rest van het jaar. Vanaf maart 2017 duwt de krappe marktsituatie (veerkrachtige vraag en aanbodtekort exportvolumes) de prijs naar omhoog³¹. Deze prijstoenname blijft duren tot en met februari 2018, waarna de prijs stabiliseert. Sinds december dat jaar kalft de prijs geleidelijk aan af tot 585 euro per ton eind 2019. Bovenop de tanende vraag en het overaanbod oefenen overzeese leveranciers extra concurrentiële druk uit op de Duitse producenten van ongebleekt kraftliner verpakkingspapier. Dit komt bijgevolg tot uiting in een sterkere prijsdaling voor de ongebleekte variant ten aanzien van de gebleekte variant. Begin 2020 stabiliseert de prijs voor Duits ongebleekt kraftliner verpakkingspapier, waarna ze in april een opwaartse prikkel krijgt. Vermoedelijk houdt dit verband met de toegenomen e-commerce en thuisleveringen tijdens de coronacrisis (cf. supra). De prijs voor Duits ongebleekt kraftliner verpakkingspapier bedraagt in mei van dit jaar 605 euro per ton.

Op de markt van het Duits gebleekt kraftliner verpakkingspapier blijven de prijzen in de eerste helft van 2015 nagenoeg onveranderd. In de tweede jaarhelft kent de prijs een toename in september, waarna ze opnieuw stabiliseert. Tijdelijke stopzettingen van capaciteit omwille van onderhoud brengen de markt niet uit evenwicht, aangezien de aanbieders voldoende voorraden hebben opgeslagen om de continuïteit van de leveringen te verzekeren. Begin 2016 trachten kopers lagere prijzen te bedingen en gezien de prijsdaling in de eerste jaarhelft lijken ze daarin geslaagd³². Dit duurt evenwel niet lang, want vanaf augustus 2016 start de prijs voor gebleekt kraftliner verpakkingspapier een gestage klim tot in oktober 2018. Sinds december 2018 stellen we evenwel de eerste neerwaartse effecten vast van het overaanbod in combinatie met de zwakkere vraag, wat tot een prijsdaling leidt. Zo komt de prijs voor gebleekt kraftliner verpakkingspapier in december 2019 uit op 762,5 euro per ton. Tijdens de eerste 5 maanden van 2020 stabiliseert de prijs op 757,5 euro per ton.

²⁷ RISI, PPI Europe 17/11/2017

²⁸ RISI, PPI Europe 18/05/2017

²⁹ RISI, PPI Europe, 14 november 2019

³⁰ RISI, PPI Europe, november 2015

³¹ RISI, PPI Europe 16/02/2017

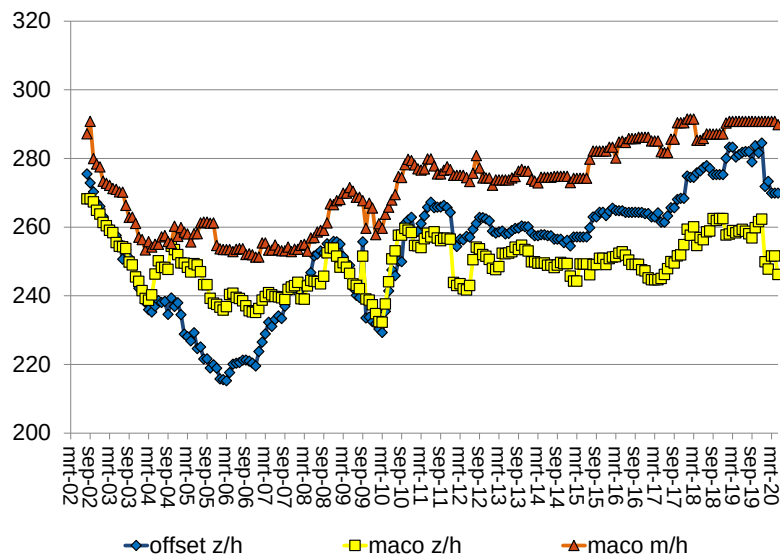
³² RISI, PPI Europe, november 2015

4.1.4 Papierprijzen (België)

De daling van de Duitse prijzen voor houtvrij en houthoudend gestreken papier ($\approx$ maco z/h en maco m/h) in de tweede helft van 2016 en begin 2017 komt ook tot uiting in de Belgische papierprijzen, zij het voor het Belgisch houthoudend gestreken papier pas begin 2017. Dit komt omdat de Belgische papierprijzen afhankelijk zijn van langetermijncontracten die de prijzen voor een bepaalde periode vastzetten. Vanaf midden 2017 en tot en met het eerste kwartaal van 2019 stijgen de Duitse prijzen voor deze papiersorten opnieuw en dit zien we ook vertaald in de Belgische papierprijsindices, zij het voor het houthoudend gestreken papier opnieuw met een beetje vertraging. De prijs voor het Duits houtvrij gestreken papier begint vanaf mei geleidelijk aan af te zwakken, en de neerwaartse druk op de prijs voor het Duits houthoudend gestreken papier volgt iets later; nl. in juli 2019. Deze negatieve trend zien we in datzelfde jaar (nog) niet vertaald in de Belgische papierprijsindices. Begin 2020 vertoont de prijs voor het Belgisch houtvrij gestreken papier evenwel een dalende trend. De prijs voor het Belgisch houthoudend gestreken papier stabiliseert tijdens de eerste 5 maanden van 2020; vermoedelijk zal het neerwaarts prijseffect zich in de tweede helft van het jaar manifesteren.

De prijsafname van het Duits houtvrij offsetpapier in de tweede helft van 2016 en begin 2017 vertaalt zich in een matiging van de Belgische papierprijsindex. Vanaf midden 2017 volgt de prijsindex van het Belgisch houtvrij offsetpapier evenwel de opwaartse trend van de Duitse tegenhanger. De aantrekking van de Europese en Belgische papierprijzen zou het resultaat zijn van een betere balans tussen de vraag en het aanbod van papier. Als antwoord op de afgenomen vraag hebben papierproducenten hun aanbod teruggedroefd. Daarnaast ziet men het Verre Oosten ook steeds meer als een lucratieve markt voor de export van papier. Dit creëert vervolgens schaarste op de Europese markt en stuwt de prijzen naar omhoog³³. Vanaf het tweede kwartaal van 2019 verzwakt evenwel de vraag naar Duits grafisch papier als reactie op de aanhoudende opwaartse prijsherzieningen. Dit heeft zijn effect op de Duitse prijzen voor houtvrij offsetpapier. Zoals verwacht volgt de Belgische papierprijsindex voor het houtvrij offsetpapier iets later, en zet deze begin 2020 eveneens een daling in.

³³ Meer info consulteerbaar via: <https://papercm.com/papierprijzen-2018-plafond/>

Grafiek 4-4: Ontwikkeling van de prijsindexcijfers voor papier

Bron: Febelgra (01-01-1973 = 100)

4.2 Omzet

De conjunctuurverbetering in de papier- en kartonsector sinds midden 2016 heeft in datzelfde jaar nog geen positief effect gehad op de omzet. In 2017 daarentegen neemt de omzet in de papier- en kartonsector toe met 4,6% t.o.v. 2016 (cf. Tabel 4-1). Zowel de papier- en kartonverwerkende sector (17.2) als de pulp-, papier- en kartonfabricagesector (17.1) dragen hiertoe bij. In 2018 blijft de omzet in de pulp- en papiersector nagenoeg stabiel (0,4%). De omzettoename in de papier- en kartonverwerkende sector heeft de omzetsdaling in de pulp-, papier- en kartonfabricage meer dan gecompenseerd. In 2019 kennen beide subsectoren een omzetsdaling, wat de omzet in de pulp-, papier- en kartonsector met 7,1% doet verslechteren. De geobserveerde conjunctuurachteruitgang in beide subsectoren is hier niet vreemd aan. De papier- en kartonfabricagesector laat de sterkste daling optekenen (-14,8%). De afnemende productie van pulp en grafisch papier in 2019 is hier een mogelijke verklarende factor voor.

De omzetcijfers voor de papier- en kartonsector, en in het bijzonder voor de papier- en kartonfabricage (NACE 17.1), werden voor de periode 2014-2018 gecorrigeerd. Deze correctie was noodzakelijk in het kader van een herclassificatie van een groep ondernemingen die tot de pulp-, papier- en kartonsector behoort. Dit zorgt evenwel voor een breuk in de historie van de omzetcijfers vóór en na 2014.

Tabel 4-1: Ontwikkeling van de bruto-omzet - miljoenen euro's

Jaar	Pulp, papier en karton	Papier- en kartonartikelen	Totaal papierindustrie	Uitgeverijen van boeken, tijdschriften, e.a. uitgeverijen	Drukkerijen en aanverw. diensten	Reproductie van opgenomen media	Totaal grafische sector en uitgeverijen
	17.1	17.2	17	58.1*	18.1	18.2	18 + 58.1
2005	2.096,2	2.535,8	4.632,0	3.217,5	3.329,7	41,5	6.588,7
2009	1.178,7	2.731,8	3.910,5	3.274,0	3.130,3	26,6	6.430,9
2013	1.258,7	3.604,1	4.862,8	3.040,1	2.795,0	17,0	5.852,1
2014	1.697,3	3.924,9	5.622,2	3.172,1	2.842,1	20,2	6.034,4
2015	1.708,3	3.872,0	5.580,3	3.300,7	2.643,8	20,4	5.964,9
2016	1.599,5	3.797,1	5.396,6	2.977,8	2.476,8	22,0	5.476,6
2017	1.756,0	3.887,8	5.643,8	2.781,8	2.534,1	20,5	5.336,4
2018	1.706,3	3.958,2	5.664,5	2.571,3	*	21,0	5.163,3
2019	1.453,4	3.809,0	5.262,4	2.527,1	*	22,3	5.248,8
2kw 2020	641,7	1.896,4	2.538,1	1.069,1	*	12,1	2.235,5
2kw 2019	749,5	1.903,2	2.652,7	1.211,1	*	8,6	2.565,6
2015/2014	0,6%	-1,3%	-0,7%	4,1%	-7,0%	1,0%	-1,2%
2016/2015	-6,4%	-1,9%	-3,3%	-9,8%	-6,3%	7,8%	-8,2%
2017/2016	9,8%	2,4%	4,6%	-6,6%	2,3%	-6,8%	-2,6%
2018/2017	-2,8%	1,8%	0,4%	-7,6%	1,5%	2,4%	-3,2%
2019/2018	-14,8%	-3,8%	-7,1%	-1,7%	5,0%	6,2%	1,7%
2kw 2020/ 2kw 2019	-14,4%	-0,4%	-4,3%	-11,7%	-14,2%	40,7%	-12,9%
2019/2005	-30,7%	50,2%	13,6%	-21,5%	-18,9%	-46,3%	-20,3%

* NACE 58.1: gecorrigeerde cijfers vanaf 4de kwartaal 2018 o.b.v. ramingen fod Economie

Bron: Statbel op basis van de btw-aangiften (de gegevens van de laatste 2 jaar dienen als voorlopig te worden beschouwd en kunnen worden herzien)

In de sector van de grafische bedrijven en uitgeverijen lijkt de omzettoename in 2014 een uitzonderlijk fenomeen te zijn. In de periode van 2015 tot en met 2018 slaagt de sector er niet meer in zijn omzetniveau hoger te tillen. In 2019 kent de sector evenwel een lichte omzettoename van 1,7%, uitsluitend dankzij de positieve bijdrage van de drukkerijensector, die zijn omzet ziet stijgen met 5%. De uitgeverijensector heeft het vanaf 2016 moeilijk en ziet zijn omzet sinds dan afnemen. In 2019 bedraagt de omzetsdaling 1,7%.

De uitgeverijen ondervinden hevige concurrentie en dit laat zich ook voelen in de omzetcijfers. Op nationaal niveau moeten hun nieuwswebsites concurreren met sites van openbare omroepen die soortgelijke geschreven inhoud gratis verspreiden. Op internationaal niveau worden ze geconfronteerd met grote digitale platformen die een steeds groter deel van de advertentie-inkomsten afsnoepen. Dit maakt het voor de sector moeilijk om een duurzaam en rendabel verdienmodel uit te bouwen op de markt van de onlinemarketingactiviteiten³⁴. De drukkerijen draaien daarentegen meer omzet in 2017, 2018 en 2019 (5%). Volgens het "Global Trends Report 2017"³⁵ en het "Global Trends Report 2018"³⁶ van Drupa blijkt dat de grafische sector zich geleidelijk aan het herstellen is.

³⁴ (CRB 2018/0504), "Naar een duurzame uitgeverijensector in België, 28 februari 2018, consulteerbaar via: <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc18-504.pdf>

³⁵ Consulteerbaar via: https://www.drupa.com/cgibin/md_drupa/lib/pub/tt.cgi/5th_drupa_Global_Trends_Report_reflects_positive_mood_in_the_printing_industry.html?oid=40922&lang=2&ticket=g_u_e_s_t

³⁶ https://www.drupa.com/en/Press/Global_Trends/Global_Trends_Overview

Aangezien prijsdalingen en krimpende winstmarges evenwel nog steeds de realiteit blijven in de sector, kan de omzetsijging vermoedelijk worden verklaard door een hogere productie van drukwerk, als antwoord op een toename van de buitenlandse vraag naar drukwerk³⁷.

De hoop op een herstel in de grafische sector wordt in 2020 evenwel fors de kop ingedrukt na de uitbraak van de coronapandemie. De tijdelijke sluiting van de 'niet-essentiële' winkels in de periode van 18 maart tot en met 11 mei 2020 heeft een nefaste impact op het commercieel drukwerk, het advertentievolume, het verenigingsdrukwerk... Dit leidt in de eerste helft van 2020 tot een omzetverlies van 14,2% voor de drukkerijensector. Ook de uitgeverijen worden geconfronteerd met omvangrijke omzetverliezen. Tijdens de eerste helft van 2020 draaien de uitgeverijen 11,7% minder omzet dan tijdens de eerste helft van 2019. De sector lijdt o.a. onder wegvallende advertentie-inkomsten, de sterk verminderde uitgifte van culturele en lokale bladen als gevolg van het stilgevalen openbaar leven en het uitstel of de afgelasting van boekentitels.

4.3 Productie en investeringen

Productie

In de periode 2016-2018 wordt meer verse pulp geproduceerd, terwijl de papier- en kartonproductie afneemt (cf. Tabel 4-2). Het overaanbod aan verse pulp wordt hetzij in voorraad gehouden, hetzij geëxporteerd. In 2018 maken de pulpproducenten inderdaad in toenemende mate gebruik van deze exportmogelijkheid (cf. Tabel 4-4). In 2019 en tijdens de eerste 8 maanden van 2020 wordt de pulpproductie afgebouwd met respectievelijk 12,3% en 18%. Dit is een mogelijke reactie op de gedaalde binnenlandse vraag en op de verminderde buitenlandse interesse voor onze pulp (cf. Tabel 4-4).

Naast verse pulp wordt gerecycleerde pulp in toenemende mate als grondstof voor de productie van papier- en karton gebruikt. Sinds 1990 kent deze een toenemend succes in België³⁸. Volgens cijfers van het Paper Chain Forum is reeds 50% van de houtvezels in papier afkomstig uit recyclage. Dit succes neemt verder toe in een omgeving waar de aandacht voor het milieu en de vraag naar milieuvriendelijke producten steeds meer op de voorgrond treden. Naast recyclage speelt ook energie-efficiëntie een belangrijke rol in het verduurzamen van het productieproces van papier en karton. Zo is de CO₂-uitstoot voor de productie van 1 kg papier in 20 jaar tijd met 40% afgenomen en is het waterverbruik in 30 jaar tijd meer dan gehalveerd (56%)³⁹.

Het pessimisme over de economische ontwikkeling van de grafische activiteiten zet een rem op de productie van het kantoor- en grafisch papier. De afgenomen papierproductie in 2019 en in de eerste 8 maanden van 2020 is uitsluitend te wijten aan de minderproductie van het grafisch (dagblad-, schrijf- en druk-) papier (-14,5% in 2019, -15,7% in de periode jan.-aug. 2020). De productie van verpakkings- en huishoudelijk papier gaat erop vooruit met 2,6% in 2019 en met 1,9% in de eerste 8 maanden van 2020. In de waardeketen van de papier- en grafische sector hebben vooral de producenten van grafisch papier en hun klanten (commerciële drukkerijen, uitgeverijen) het moeilijk. De dag- en weekbladen en de gedrukte advertenties lijden onder de concurrentie van digitale alternatieven die een forse impuls krijgen na de uitbraak van de coronapandemie.

³⁷ NBB-conjunctuurenquête juni en augustus 2019

³⁸ <http://www.cobelpa.be/fr/pu19.html>

³⁹ Paper Chain Forum: Papier, Mythes en feiten 2017

Tabel 4-2: Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) - jaarlijkse cijfers

	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2018	2019	8m 2019	8m 2020	%2009/ 2007	%2011/ 2009	%2013/ 2011	%2015/ 2013	%2017/ 2015	%2018/ 2017	%2019/ 2018	%8m 2020/ 8m 2019
Pulp*	513.425	471.433	503.352	500.623	492.197	501.103	516.041	452.679	299.663	245.724	-8,2%	6,8%	-0,5%	-1,7%	1,8%	3,0%	-12,3%	-18,0%
dagblad-/schrijf-/drukpapier	1.481.652	1.298.092	1.427.210	1.419.557	1.511.384	1.418.662	1.352.825	1.156.699	758.014	638.780	-12,4%	9,9%	-0,5%	6,5%	-6,1%	-4,6%	-14,5%	-15,7%
verpakkingspapier en -karton + huishoudelijk/toiletpapier en technisch papier	487.908	498.093	533.391	561.755	610.480	604.748	593.650	609.123	406.788	414.471	2,1%	7,1%	5,3%	8,7%	-0,9%	-1,8%	2,6%	1,9%
Totaal papier en karton	1.969.560	1.796.185	1.960.601	1.981.312	2.121.864	2.023.410	1.946.475	1.765.822	1.164.802	1.053.251	-8,8%	9,2%	1,1%	7,1%	-4,6%	-3,8%	-9,3%	-9,6%

* exclusief gerecycleerde pulp

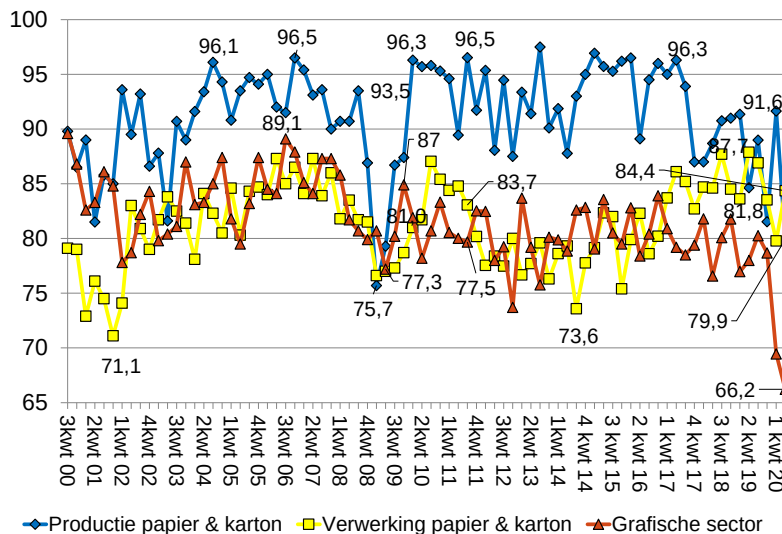
Bron: Cobelpa

Er is meer vraag naar verpakkingspapier en -karton als gevolg van het succes van e-commerce en de toename van het aantal huis-aan-huisleveringen van online bestelde artikelen. In 2019 wordt 2,6% meer verpakkings- en huishoudelijk papier geproduceerd, wat in schril contrast staat met de productiedaling van het grafisch papier. De productietoename van het verpakkings- en huishoudelijk papier zet zich in de eerste 8 maanden van 2020 door met 1,9%. Hiermee spelen de papierproducenten in op de gestegen vraag naar verpakkingspapier en -karton. Als gevolg van de coronapandemie en de 'lockdowns' neemt de interesse van de consument voor e-commerce verder toe. Het groeiend aantal thuisleveringen van online bestelde artikelen zorgt voor een extra boost op de markt van het verpakkingspapier en -karton.

In 2019 legt de verminderde pulp- en papierproductie vermoedelijk meer gewicht in de schaal dan de afbouw van de productiecapaciteit door faillissementen, wat de lagere bezettingsgraad in de pulp-, papier- en kartonfabricagesector kan verklaren. Tijdens de eerste 8 maanden van 2020 blijft de productiecapaciteit ongewijzigd. De verdere productieverlaging in de pulp-, papier- en kartonfabricagesector vormt dus opnieuw een mogelijke verklaring voor de gedaalde bezettingsgraad van de productiecapaciteit in het tweede kwartaal van 2020 (cf. Grafiek 4-5). De bezettingsgraad bedraagt op dat moment 79,9%, d.i. beduidend lager dan het langetermijngemiddelde van 91,1%.

De bezettingsgraad in de papier- en kartonverwerkende sector neemt in het eerste kwartaal van 2019 toe en kalft vervolgens geleidelijk af, om op het einde van het jaar op nagenoeg hetzelfde niveau te eindigen als dat van het begin van dat jaar. De verlaagde bezettingsgraad van de productiecapaciteit tijdens de laatste drie kwartalen van 2019 kan worden verklaard door de gedaalde omzet. Vermoedelijk weegt de omzetsdaling zwaarder door op de bezettingsgraad dan de capaciteitsafbouw als gevolg van de sluiting van 3 papierverwerkingsbedrijven (cf. Tabel 4-8). In het tweede kwartaal van 2020 komt de bezettingsgraad uit op 84,4%, d.i. onder het gemiddelde van 2019 maar boven het langetermijngemiddelde.

In de grafische sector situeert de gemiddelde bezettingsgraad zich in 2019 met 78,5% onder het langetermijngemiddelde. Eind 2019 komt de bezettingsgraad evenwel iets hoger uit dan in het begin van dat jaar. De capaciteitsafbouw als gevolg van een reeks faillissementen en de lichte omzetstijging in 2019 oefenen een opwaartse druk op de bezettingsgraad uit. In de eerste helft van 2020 laat de impact van de coronapandemie zich duidelijk voelen en neemt de bezettingsgraad af tot 66,2%, d.i. ver onder het gemiddelde van 2019 (78,5%) en het langetermijngemiddelde van 81,6%.

Grafiek 4-5: Bezettingsgraad van de productiecapaciteit (in %)

Bron: NBB

Investerings

De investeringen vormen een belangrijke indicator voor de toekomstige dynamiek van de sector. Voor deze analyse baseren we ons op cijfers afkomstig van de btw-aangiften.

De papiersector in zijn geheel investeert in 2019 meer dan in 2018. Hiertoe draagt uitsluitend de papier- en kartonverwerkingssector (+19,5%) bij. De papier- en kartonfabricagesector ziet zijn investeringen krimpen met 6%.

De investeringen in de gehele papier- en kartonnijverheid kennen sinds 2016 een positief verloop. In de eerste helft van 2020 heeft het lage ondernemersvertrouwen evenwel een nefaste impact op de investeringsbereidheid van de ondernemingen. De papier- en kartonsector investeert 38,1% minder in vergelijking met dezelfde periode in 2019. De grootste investeringsterugval is te vinden bij de papier- en kartonfabricagesector (-66,4%).

Na twee opeenvolgende jaren van investeringsgroei bouwt de sector van de grafische bedrijven en uitgeverijen zijn investeringen in 2019 af met 18,9%. Beide subsectoren dragen hiertoe bij, waarbij dient te worden opgemerkt dat de investeringen in de drukkerijensector in 2019 terugvallen tot het laagste niveau sinds 2005.

In de eerste helft van 2020 wordt de sector van de grafische bedrijven en uitgeverijen geconfronteerd met de gevolgen van de coronapandemie en schroeft hij zijn investeringsplannen verder terug met 37% tegenover de eerste helft van 2019. De drukkerijen en de uitgeverijen investeren midden 2020 respectievelijk 45,8% en 22% minder.

Tabel 4-3: Ontwikkeling van de bruto-investeringen op basis van de maandelijkse en driemaandelijkse btw-aangiften - miljoenen euro's

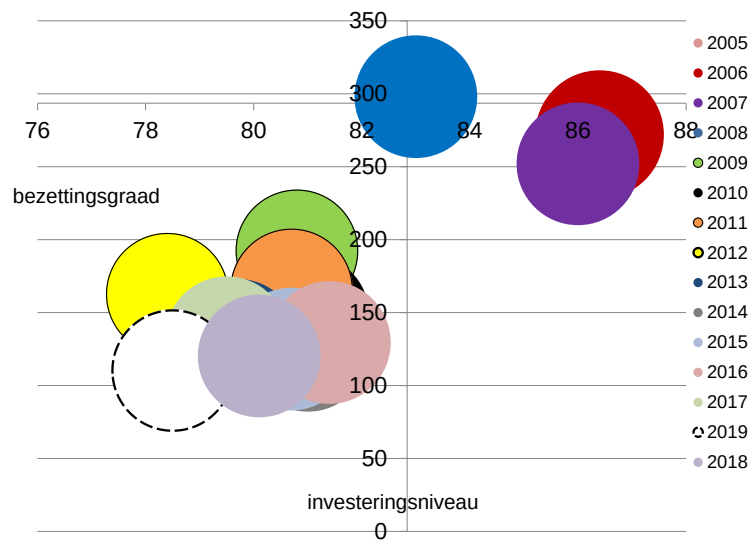
Jaar	Pulp, papier en karton	Papier- en kartonartikelen	Totaal papierindustrie	Uitgeverijen van boeken, tijdschriften, e.a. uitgeverijen	Drukkerijen en aanverw. diensten	Reproductie van opgenomen media	Totaal grafische sector en uitgeverijen
	17.1	17.2	17	58.1*	18.1	18.2	18+58.1
2005	56,2	111,9	168,1	83,6	298,0	7,4	389,0
2009	83,8	78,4	162,2	64,3	192,3	4,1	260,7
2013	38,2	73,7	111,9	79,1	131,1	1,5	211,7
2014	37,7	97,5	135,2	85,6	124,2	1,8	211,6
2015	32,4	88,9	121,3	172,5	125,0	2,2	299,7
2016	53,9	95,7	149,6	52,7	129,5	1,8	184,0
2017	80,9	101,5	182,4	73,9	132,8	2,3	209,0
2018	99,0	98,0	197,0	110,4	*	2,1	232,8
2019	93,1	117,1	210,2	75,6	*	3,0	188,9
2kw 2020	16,1	45,1	61,2	28,5	*	1,0	63,3
2kw 2019	47,9	51,0	98,9	36,5	*	1,5	100,4
2015/2014	-14,1%	-8,8%	-10,3%	101,5%	0,6%	22,2%	41,6%
2016/2015	66,4%	7,6%	23,3%	-69,4%	3,6%	-18,2%	-38,6%
2017/2016	50,1%	6,1%	21,9%	40,2%	2,5%	27,8%	13,6%
2018/2017	22,4%	-3,4%	8,0%	49,4%	-9,4%	-8,7%	11,4%
2019/2018	-6,0%	19,5%	6,7%	-31,5%	-8,3%	42,9%	-18,9%
2kw 2020/ 2kw 2019	-66,4%	-11,6%	-38,1%	-22,0%	-45,8%	-33,3%	-37,0%
2018/2014	162,6%	0,5%	45,7%	29,0%	-3,1%	16,7%	10,0%

* NACE 58.1: gecorrigeerde cijfers vanaf 4de kwartaal 2018 o.b.v. ramingen fod Economie

Bron: Statbel op basis van de btw-aangiften (de gegevens van de laatste twee jaar dienen als voorlopig te worden beschouwd en kunnen worden herzien) (niet voor publicatie)

Een laag investeringsniveau binnen de grafische sector gaat doorgaans gepaard met een lage bezettingsgraad van de productiecapaciteit. Als de bezettingsgraad laag is, is er namelijk weinig impuls om te investeren in nieuwe capaciteit. Voor de grafische sector gaat deze stelling, naar analogie met de eerder onderzochte jaren, ook op voor 2019 (cf. Grafiek 4-6).

Grafiek 4-6: Bezettingsgraad productiecapaciteit in relatie tot het investeringsniveau van de grafische sector (NACE 18)

Bron: NBB en Statbel

Bezettingsgraden onder 80% komen in de grafische sector in principe weinig voor. In 2017 en 2019 duikt de gemiddelde bezettingsgraad evenwel onder deze drempel. Dit betekent dat de grafische sector nog steeds met een structureel probleem van overcapaciteit kampt. Deze problematiek wordt verder op scherp gezet door de gevolgen van de coronapandemie. De uitzonderlijk lage bezettingsgraad in de eerste helft van 2020 belooft weinig goeds voor de rest van het jaar.

4.4 Buitenlandse handel

Om een beeld te krijgen van het concurrentievermogen van de papier- en grafische sector in het buitenland, bekijken we zijn internationale handelspositie in Tabel 2-4. Deze cijfers gaan uit van de export en import in brede zin en nemen dus ook de doorvoer in rekening. België heeft een belangrijke functie als doorvoerland in Europa. Vaak worden geïmporteerde goederen verder geëxporteerd naar de omliggende landen.

De verslechterde internationale handelspositie⁴⁰ van de Belgische pulpsector in 2019 kan worden toegeschreven aan een sterkere uitvoerafname, die sterker doorweegt dan de verlaagde invoer. De uitvoer van pulp neemt af met 27,8% terwijl de invoer van pulp daalt met 19,1%. Een daling van de doorvoer van pulp kan een mogelijke verklaring zijn voor de proportionele afname aan de import- en exportzijde. Het handelsbalanstekort bedraagt in 2019 112,4 miljoen euro.

Over een langere periode bekeken, tussen 2007 en 2019, is zowel de pulpimport als de pulpexport nog sterker afgenomen, nl. met respectievelijk 41,8% en 50,6%. Dit heeft voornamelijk te maken met de verzwakte buitenlandse handel in Belgische chemische pulp op basis van soda en sulfaat (4703).

⁴⁰ Internationale handelscijfers zijn inclusief verse en gerecycleerde pulp, in tegenstelling tot de productiecijfers in tabel 2-2. Toch kan dit verschil in samenstelling van data geen relevante afwijking teweegbrengen, aangezien de import/export in gerecycleerde pulp slechts een marginaal aandeel heeft in de totale export/import van pulp.

Ook hier kan een daling van de doorvoer van pulp een mogelijke verklaring zijn voor de proportionele afname aan de import- en exportzijde.

De Belgische papiersector ziet zijn handelsbalanstekort in 2019 afnemen tot 246 miljoen euro. Dit is het resultaat van een sterke invoerafname (-5,3%), die de exportdaling van -3,2% meer dan compenseert.

Dat de Belgische pulp- en papiersector in 2019 aan concurrentievermogen wint ten opzichte van het buitenland, is dus uitsluitend te danken aan de internationale transacties van papier en karton. Het handelsbalanstekort neemt af van 441,2 miljoen euro in 2018 tot 358,4 miljoen euro in 2019.

Kenmerkend voor de papiersector is dat de belangrijke import- en exportproducten grotendeels dezelfde zijn. In 2019 neemt de export van kraftpapier en karton (4804), ongestreken basispapier en karton zonder deklaag (4805), behangpapier (4814) en huishoudelijk papier (4818) toe, terwijl de import in mindere mate stijgt of afneemt. De exportafname van gestreken papier en karton (4810), sigarettenpapier (4813) en etiketten van papier en karton (4821) weegt minder sterk door dan de importdaling. We kunnen concluderen dat de internationale handel in deze papierproducten bijdraagt aan de verbetering van het internationaal concurrentievermogen van de Belgische papiersector in 2019. De eerste vier maanden van 2020 neemt de buitenlandse handel in papier en karton evenwel opnieuw af, zowel aan de import- als aan de exportzijde. De exportdaling legt iets meer gewicht in de schaal tegenover de importafname.

Tabel 4-4: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele papierproducten - in miljoenen euro's

Producten	2007	2011	2015	2016	2017	2018	2019	4m 2019	4m 2020	2019/ 2018	2018/ 2017	2017/ 2016	2016/ 2015	2019/ 2011	2019/ 2007	4m 2020/ 4m 2019
	euros	euros	euros	euros	euros	euros	euros	euros	euros	%	%	%	%	%	%	%
Uitvoer van producten van de papierindustrie in waarde (in miljoenen euro's)																
4703 Natron- en sulfaat-houtcellulose	587,7	383,1	406,4	389,5	365,8	399,8	267,9	116,5	80,7	-33,0%	9,3%	-6,1%	-4,2%	-30,1%	-54,4%	-30,7%
Totaal pulp	659,2	447,6	447,8	424,5	429,3	451,4	325,8	133,9	95,7	-27,8%	5,1%	1,1%	-5,2%	-27,2%	-50,6%	-28,5%
4707 Papier en karton voor het terugwinnen (resten en afval) (uitgezonderd papierwol)	-	374,5	236,6	242,4	258,4	212,0	144,4	59,5	31,7	-31,9%	-18,0%	6,6%	2,5%	-61,4%	-	-46,7%
4801 Krantenpapier op rollen met een breedte van > 15 cm of in vierkante bladen	189,1	185,3	163,1	175,4	180,9	201,7	150,2	47,3	39,8	-25,5%	11,5%	3,1%	7,5%	-18,9%	-20,6%	-15,9%
4802 Basispapier en -karton, ongestreken en zonder deklaag, van de soort gebruikt om te worden beschreven	374,3	364,3	411,8	421,8	373,0	374,3	364,0	133,8	102,9	-2,8%	0,3%	-11,6%	2,4%	-0,1%	-2,8%	-23,1%
4804 Kraftpapier en kraftkarton, ongestreken en zonder deklaag, op rollen met een breedte van > 15 cm	223,5	153,4	106,2	100,6	112,3	103,8	140,8	52,8	54,9	35,6%	-7,6%	11,6%	-5,3%	-8,2%	-37,0%	4,0%
4805 Papier en karton, niet gestreken en niet voorzien van een deklaag, op rollen > 15 cm breedte of in bladen	-	213,5	300,8	274,7	274,2	278,0	326,3	108,1	102,3	17,4%	1,4%	-0,2%	-8,7%	52,8%	-	-5,4%
4810 Papier en karton, gestreken met kaoliën of met andere anorganische stoffen...	954,0	968,5	1064,6	1048,1	1234,1	1135,7	1052,4	384,3	341,0	-7,3%	-8,0%	17,7%	-1,5%	8,7%	10,3%	-11,3%
4811 Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van een deklaag voorzien	340,5	321,8	274,2	253,8	278,5	276,4	267,9	93,7	84,5	-3,1%	-0,8%	9,7%	-7,4%	-16,7%	-21,3%	-9,8%
4813 Sigarettenspapier op maat gesneden, of in vellen of gerold	72,8	80,4	82,1	73,1	64,6	82,2	77,3	27,6	28,7	-6,0%	27,2%	-11,6%	-11,0%	-3,9%	6,2%	4,0%
4814 Behangpapier en wandbekleding waarvan de voorzijde voorzien van een deklaag of kunststof	73,2	78,6	93,8	97,2	102,8	97,6	111,6	37,4	34,0	14,3%	-5,1%	5,8%	3,6%	42,0%	52,5%	-9,1%
4818 Papier van de soort gebruikt voor toilet papier en voor dergelijk papier	639,2	674,8	277,6	280,5	272,8	275,9	279,7	95,3	96,8	1,4%	1,1%	-2,7%	1,0%	-58,6%	-56,2%	1,6%
4819 Dozen, zakken, hoezen en andere verpakkingsmiddelen van papier, karton ...; kartonnagewerk voor kantoor gebruik	566,8	510,0	547,0	560,2	570,2	613,0	622,7	207,5	193,9	1,6%	7,5%	1,8%	2,4%	22,1%	9,9%	-6,6%
4820 Registers, comptabiliteitsboeken, zakboekjes, orderboekjes, kwitantieboekjes, agenda's... , opbergmappen	62,1	59,7	59,6	59,8	48,4	48,2	47,9	12,6	10,3	-0,6%	-0,4%	-19,1%	0,3%	-19,8%	-22,9%	-18,3%
4821 Etiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt	103,9	101,6	108,9	114,9	125,3	127,0	114,4	46,7	37,5	-9,9%	1,4%	9,1%	5,5%	12,6%	10,1%	-19,7%
4823 Ander papier en karton, alsmede andere cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels...	44,9	84,8	100,5	105,8	114,3	118,3	124,3	41,8	37,5	5,1%	3,5%	8,0%	5,3%	46,6%	176,8%	-10,3%
Totaal papier en karton	4117,7	4401,1	4043,4	4044,9	4197,8	4090,8	3961,1	1396,8	1247,3	-3,2%	-2,5%	3,8%	0,0%	-10,0%	-3,8%	-10,7%
Totaal uitvoer	4776,9	4848,7	4491,2	4469,4	4627,1	4542,2	4286,9	1530,7	1343,0	-5,6%	-1,8%	3,5%	-0,5%	-11,6%	-10,3%	-12,3%
Invoer van producten van de papierindustrie in waarde (in miljoenen euro's)																
4703 Natron- en sulfaat-houtcellulose	646,6	388,6	428,5	431,2	434,0	463,1	361,9	134,4	107,8	-21,9%	6,7%	0,6%	0,6%	-6,9%	-44,0%	-19,8%
Totaal pulp	753,2	486,5	480,5	491,0	523,3	541,8	438,2	158,5	129,1	-19,1%	3,5%	6,6%	2,2%	-9,9%	-41,8%	-18,5%
4707 Papier en karton voor het terugwinnen (resten en afval) (uitgezonderd papierwol)	-	236,7	129,5	137,4	134,6	115,2	99,0	35,8	19,3	-14,1%	-14,4%	-2,0%	6,1%	-58,2%	-	-46,1%
4801 Krantenpapier op rollen met een breedte van > 15 cm of in vierkante bladen	152,1	116,7	89,0	102,3	91,4	89,1	68,6	27,9	14,7	-23,0%	-2,5%	-10,7%	14,9%	-41,2%	-54,9%	-47,3%
4802 Basispapier en -karton, ongestreken en zonder deklaag, van de soort gebruikt om te worden beschreven	671,2	584,2	515,8	503,0	490,2	497,4	493,1	186,7	148,5	-0,9%	1,5%	-2,5%	-2,5%	-15,6%	-26,5%	-20,5%
4804 Kraftpapier en kraftkarton, ongestreken en zonder deklaag, op rollen met een breedte van > 15 cm	291,1	264,1	181,5	186,9	191,4	210,0	226,0	81,8	78,8	7,6%	9,7%	2,4%	3,0%	-14,4%	-22,4%	-3,7%
4805 Papier en karton, niet gestreken en niet voorzien van een deklaag, op rollen > 15 cm breedte of in bladen	326,6	392,6	351,3	346,8	394,7	456,2	399,7	147,4	111,8	-12,4%	15,6%	13,8%	-1,3%	1,8%	22,4%	-24,2%
4810 Papier en karton, gestreken met kaoliën of met andere anorganische stoffen...	954,0	1000,7	812,8	815,4	825,9	844,0	755,5	262,9	225,7	-10,5%	2,2%	1,3%	0,3%	-24,5%	-20,8%	-14,1%
4811 Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van een deklaag voorzien	321,5	340,6	365,2	397,5	402,3	427,3	428,4	145,2	135,2	0,3%	6,2%	1,2%	8,8%	25,8%	33,3%	-6,9%
4813 Sigarettenspapier op maat gesneden, of in vellen of gerold	15,1	33,9	32,9	31,6	29,2	32,9	21,5	7,7	5,0	-34,7%	12,7%	-7,6%	-4,0%	-36,6%	42,4%	-35,1%
4814 Behangpapier en wandbekleding waarvan de voorzijde voorzien van een deklaag of kunststof	35,3	37,4	25,5	26,7	25,4	22,6	23,6	8,0	6,9	4,4%	-11,0%	-4,9%	4,7%	-36,9%	-33,1%	-13,8%
4818 Papier van de soort gebruikt voor toilet papier en voor dergelijk papier	512,1	551,9	295,6	311,9	314,5	326,3	324,9	106,9	123,7	-0,4%	3,8%	0,8%	5,5%	-41,1%	-36,6%	15,7%
4819 Dozen, zakken, hoezen en andere verpakkingsmiddelen van papier, karton ...; kartonnagewerk voor kantoor gebruik	528,7	553,0	626,8	687,3	718,8	737,2	748,3	242,1	242,3	1,5%	2,6%	4,6%	9,7%	35,3%	41,5%	0,1%
4820 Registers, comptabiliteitsboeken, zakboekjes, orderboekjes, kwitantieboekjes, agenda's... , opbergmappen	71,9	74,6	58,9	63,5	56,0	57,6	58,8	17,3	14,5	2,1%	2,9%	-11,8%	7,8%	-21,2%	-18,2%	-16,2%
4821 Etiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt	93,9	115,6	128,4	126,1	138,3	149,8	126,8	41,0	40,2	-15,4%	8,3%	9,7%	-1,8%	9,7%	35,0%	-2,0%
4823 Ander papier en karton, alsmede andere cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels...	111,0	123,1	128,1	126,1	123,2	121,4	131,3	43,1	42,8	8,2%	-1,5%	-2,3%	-1,6%	6,7%	18,3%	-0,7%
Totaal papier en karton	4556,8	4687,3	4009,9	4149,0	4268,8	4441,6	4207,1	1455,1	1304,2	-5,3%	4,0%	2,9%	3,5%	-10,2%	-7,7%	-10,4%
Totaal invoer	5310,0	5173,8	4490,4	4640,0	4792,1	4983,4	4645,3	1613,6	1433,3	-6,8%	4,0%	3,3%	3,3%	-10,2%	-12,5%	-11,2%
Handelsbalans pulp- en papiersector (uitvoer-invoer)	-533,1	-325,1	0,8	-170,6	-165,0	-441,2	-358,4	-82,9	-90,3							

Bron: Statistieken van de buitenlandse handel (communautair concept) van het Instituut voor de Nationale Rekeningen/NBB

Tussen 2014 en 2016 is de internationale handel in grafische producten in België aan een inhaalbeweging bezig. In 2017 en in het bijzonder in 2019 ziet de sector zijn buitenlandse handelspositie evenwel terug afzwakken. Het handelsbalansoverschot neemt gevoelig af van 186,4 miljoen euro in 2018 tot 55,5 miljoen euro in 2019. Dit is hoofdzakelijk te wijten aan de gevoelig lagere export van boeken en brochures (4901) en advertentiemateriaal (4911), die niet wordt gecompenseerd door de minderimport van deze producten. Er worden ook significant minder kranten en tijdschriften (-35,5%) uitgevoerd, maar de impact hiervan op het totaalresultaat is minder groot omdat ook de invoer van deze publicaties fors daalt (ca. 25%). Dit kan wijzen op een verminderde doorvoer van kranten en tijdschriften.

Tabel 4-5: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele grafische en persproducten - in miljoenen euro's

Producten	2007	2011	2014	2015	2016	2017	2018	2019	4m 2019	4m 2020	2019/2018	2018/2017	2017/2016	2016/2015	2015/2014	2019/2014	2019/2017	4m 2020/4m 2019
	euros	euros	euros	euros	euros	euros	euros	euros	euros	euros	%	%	%	%	%	%	%	%
Uitvoer van de grafische sector in waarde (in miljoenen euro's)																		
4901 Boeken, brochures en dergelijk drukwerk, ook in losse vellen (met uitz. van reclame)	343,4	256,2	194,1	224,1	222,0	227,8	300,9	242,5	74,6	42,9	-19,4%	32%	3%	-1%	15%	-5%	-29%	-42%
4902 Kranten en tijdschriften, ook geïllustreerd of met reclame	205,1	249,8	177,0	170,1	157,0	151,4	143,5	92,6	37,0	20,5	-35,5%	-5%	-4%	-8%	-4%	-63%	-55%	-45%
4911 Advertentiemateriaal en commerciële catalogi, inclusief afbeeldingen en foto's	525,0	586,0	502,1	518,5	556,5	493,3	444,0	388,8	135,5	113,6	-12,4%	-10%	-11%	7%	3%	-34%	-26%	-16%
Totaal grafische sector, uitgeverijen, drukwerk	1161,9	1152,6	927,1	963,6	991,1	921,5	935,9	772,9	260,8	188,0	-17,4%	2%	-7%	3%	4%	-33%	-33%	-28%
Invoer van de grafische sector in waarde (in miljoenen euro's)																		
4901 Boeken, brochures en dergelijk drukwerk, ook in losse vellen (met uitz. van reclame)	428,6	407,8	361,5	337,1	339,7	347,5	381,3	377,5	113,8	83,6	-1,0%	10%	2%	1%	-7%	-7%	-12%	-27%
4902 Kranten en tijdschriften, ook geïllustreerd of met reclame	277,9	254,4	180,1	142,2	129,2	103,5	100,6	75,6	25,2	16,8	-24,9%	-3%	-20%	-9%	-21%	-70%	-73%	-33%
4911 Advertentiemateriaal en commerciële catalogi, inclusief afbeeldingen en foto's	203,6	286,8	246,1	210,4	196,0	199,3	177,7	174,1	60,8	52,7	-2,0%	-11%	2%	-7%	-15%	-39%	-14%	-13%
Totaal grafische sector, uitgeverijen, drukwerk	978,4	1019,4	851,6	756,1	735,6	736,3	749,5	717,4	225,6	172,2	-4,3%	2%	0%	-3%	-11%	-30%	-27%	-24%
Handelsbalans (uitvoer-invoer)	183,5	133,1	75,5	207,5	255,5	185,2	186,4	55,5	35,2	15,8								

Bron: Statistieken van de buitenlandse handel (communautaire concept) van het Instituut voor de Nationale Rekeningen/NBB

De waardevermindering van de euro ten opzichte van de dollar in 2019 en tijdens de eerste 4 maanden van 2020 maakt binnenlandse producten aantrekkelijker voor het buitenland. Toch speelt dit voorlopig niet in de kaart van exporteurs. Het is evenwel mogelijk dat de export sterker zou zijn afgenomen bij afwezigheid van de aantrekkelijker euro. De grafische sector en de uitgeverijen staan in heel Europa onder druk van internationale digitale spelers die via digitale kanalen gratis nieuws aanbieden en een groot deel van de advertentie-inkomsten naar zich toe trekken. Dit haalt het traditioneel verdienmodel van de uitgeverijensector onderuit en verplicht hen na te denken over een nieuw/aangepast en rendabel verdienmodel. De zoektocht naar een dergelijk verdienmodel verloopt evenwel niet zonder slag of stoot. Ook de boekensector staat voor een aantal structurele uitdagingen die verband houden met de digitale transitie. Enerzijds bieden grote digitale platformen een antwoord op deze uitdaging met een onlineverkoopkanaal, waarop uitgeverijen hun grafische producten, bv. boeken, kunnen aanbieden. Anderzijds leidt de marktdominantie van deze platformen tot ongelijke onderhandelingen met de uitgeverijen die meestal in het nadeel van deze laatste eindigen.

4.5 Werkgelegenheid

4.5.1 Inleiding

Om een grondige analyse van de werkgelegenheid mogelijk te maken, bestuderen we de ontwikkelingen van de werknemersaantallen in de papier- en grafische sector naar NACE-code en naar paritair comité (PC) in relatie met de gegevens inzake tijdelijke werkloosheid en jobverlies ten gevolge van faillissementen.

Een grondige kennis van de verschillen tussen de cijfergegevens van de onderstaande tabellen is van belang om een correcte vergelijking tussen deze tabellen te kunnen maken.

De werknemersgegevens naar NACE-code, die worden weergegeven in tabel 4-6, en naar PC, die worden weergegeven in tabel 4-7, overlappen elkaar grotendeels, maar de verschillen bestaan erin dat (1) werknemers afkomstig van bedrijven uit andere sectoren dan de papier- en grafische sector mogelijk toch zijn ingeschreven in een paritair comité dat gerelateerd is aan de papier- en grafische sector en alleen in de statistieken naar PC zullen voorkomen; (2) werknemers die actief zijn in de papier- en grafische sector ingeschreven zijn in een paritair comité dat niet direct verbonden is met de sector (bv. transport) en dus alleen in de statistieken naar NACE-code zullen voorkomen. Deze werknemers zijn dan ingeschreven in een ander PC dan PC 129, 130, 136, 142.03, 221 en 222. Bij de vergelijking van de werknemersgegevens (cf. Tabel 4-6 en Tabel 4-7) met de faillissementscijfers (cf. Tabel 4-8 en Tabel 4-9) bestaat het verschil erin dat de faillissementscijfers hier slechts een onderdeel, nl. het aantal ontslagen ten gevolge van een faillissement, van uitmaken. De werknemersgegevens omvatten zowel de jobcreatie ten gevolge van de intrede van nieuwe bedrijven en van de groei van bestaande bedrijven als het jobverlies dat voortvloeit uit losse ontslagen of faillissementen.

4.5.2 Werknemersgegevens

Uit de analyse van de werknemersgegevens in tabel 4-6 kan worden afgeleid dat de werkgelegenheid in de papiersector op middellange termijn een fluctuerend verloop kent. Tussen eind 2018 en eind 2019 trekt de werkgelegenheid licht aan en overschrijdt ze het niveau van eind 2014. Eind 2019 kent de papiersector 35 extra arbeidsplaatsen, d.i. 0,3% meer dan eind 2014. De papier- en kartonverwerking (NACE 17.2) heeft het laatste jaar als enige bijgedragen aan deze werkgelegenheidsgroei. De papier- en kartonsector stelt in het vierde kwartaal van 2019 12.000 werknemers tewerk.

Het lijkt erop dat de forse conjunctuurachteruitgang in 2019 de werkgelegenheid in de papier- en kartonsector (voorlopig) niet schaadt, maar de intensiteit van de toename van het aantal arbeidsplaatsen zwakt evenwel af. Deze periode van mindere economische activiteit wordt (tijdelijk) opgevangen door een beroep te doen op het systeem van tijdelijke werkloosheid. Als de economische situatie niet tijdig opleeft, is een toename van de tijdelijke werkloosheid echter een voorbode voor toekomstige ontslagen.

Tussen eind 2018 en eind 2019 verliest de fabricagesector 8 arbeidsplaatsen en krijgt de verwerkingssector er 30 arbeidsplaatsen bij. Ook in alle PC's van de papiersector neemt het aantal werknemers in deze periode (voorlopig nog) toe (cf. Tabel 4-7).

Tabel 4-6: Uitsplitsing van de werknemers naar sector, statuut en bedrijfstak

NACE-code			4 kw 2014	4kw 2015	4kw 2016	1kw 2017	2kw 2017	3kw 2017	4kw 2017	1kw 2018	2kw 2018	3kw 2018	4kw 2018	1kw 2019	2kw 2019	3kw 2019	4kw 2019
17.12	Vervaardiging van papier en karton	arbeiders	2.213	2.197	2.150	2.118	1.864	1.853	1.861	1.871	1.918	2.016	2.087	2.137	2.106	2.111	2.123
		bedienden	956	924	886	889	774	768	769	789	802	825	841	852	842	850	852
		totaal	3.169	3.121	3.036	3.007	2.638	2.621	2.630	2.660	2.720	2.841	2.928	2.989	2.948	2.961	2.975
17.2	Vervaardiging van artikelen van	arbeiders	6.340	6.281	6.276	6.361	6.296	6.345	6.289	6.328	6.363	6.405	6.450	6.489	6.475	6.507	6.442
	Papier of karton	bedienden	2.456	2.489	2.508	2.539	2.523	2.538	2.537	2.486	2.501	2.512	2.545	2.546	2.573	2.578	2.583
		totaal	8.796	8.770	8.784	8.900	8.819	8.883	8.826	8.814	8.864	8.917	8.995	9.035	9.048	9.085	9.025
17	Totaal papierindustrie	arbeiders	8.553	8.478	8.426	8.479	8.160	8.198	8.150	8.199	8.281	8.421	8.537	8.626	8.581	8.618	8.565
		bedienden	3.412	3.413	3.394	3.428	3.297	3.306	3.306	3.275	3.303	3.337	3.386	3.398	3.415	3.428	3.435
		totaal	11.965	11.891	11.820	11.907	11.457	11.504	11.456	11.474	11.584	11.758	11.923	12.024	11.996	12.046	12.000
58.1	Uitgeverijen	arbeiders	344	651	628	616	618	606	593	585	570	562	543	543	539	532	530
		bedienden	8.399	8.368	7.959	7.891	7.913	7.875	7.785	7.598	7.499	7.425	7.344	6.821	6.732	6.613	6.524
		totaal	8.743	9.019	8.587	8.507	8.531	8.481	8.378	8.183	8.069	7.987	7.887	7.364	7.271	7.145	7.054
18.11	Krantendrukkerijen	arbeiders	677	543	493	494	487	465	468	476	451	442	441	438	437	438	446
		bedienden	399	347	129	126	124	126	127	128	119	116	111	111	110	106	106
		totaal	1.076	890	622	620	611	591	595	604	570	558	552	549	547	544	552
18.12	Overige drukkerijen	arbeiders	5.762	5.487	5.386	5.367	5.327	5.305	5.200	5.118	5.080	5.068	5.000	4.827	4.813	4.666	4.620
		bedienden	3.402	3.260	3.217	3.032	3.002	2.971	2.968	2.933	2.916	2.892	2.867	2.820	2.808	2.767	2.750
		totaal	9.164	8.747	8.603	8.399	8.329	8.276	8.168	8.051	7.996	7.960	7.867	7.647	7.621	7.433	7.370
18.13	Prepress	arbeiders	514	492	431	445	448	444	435	440	434	500	497	510	511	493	487
		bedienden	950	906	866	841	852	846	818	825	835	850	857	854	852	855	839
		totaal	1.464	1.398	1.297	1.286	1.300	1.290	1.253	1.265	1.269	1.350	1.354	1.364	1.363	1.348	1.326
18.14	Eindbewerking	arbeiders	490	324	300	299	295	267	378	375	373	376	362	356	348	315	306
		bedienden	66	45	43	43	39	38	50	46	45	46	46	49	50	49	49
		totaal	556	369	343	342	334	305	428	421	418	422	408	405	398	364	355
18.12 / 18.13/	Overige drukkerijen, prepress	arbeiders	6.766	6.303	6.117	6.111	6.070	6.016	6.013	5.933	5.887	5.944	5.859	5.693	5.672	5.474	5.413
18.14	Premediadiensten, binderijen	bedienden	4.418	4.211	4.126	3.916	3.893	3.855	3.836	3.804	3.796	3.788	3.770	3.723	3.710	3.671	3.638
	Aanverwante diensten	totaal	11.184	10.514	10.243	10.027	9.963	9.871	9.849	9.737	9.683	9.732	9.629	9.416	9.382	9.145	9.051
18 + 58.1	Totaal grafische nijverheid en uitgeverijen	arbeiders	7.787	7.497	7.238	7.221	7.175	7.087	7.074	6.994	6.908	6.948	6.843	6.674	6.648	6.444	6.389
		bedienden	13.216	12.926	12.214	11.933	11.930	11.856	11.748	11.530	11.414	11.329	11.225	10.655	10.552	10.390	10.268
		totaal	21.003	20.423	19.452	19.154	19.105	18.943	18.822	18.524	18.322	18.277	18.068	17.329	17.200	16.834	16.657

Bron: RSZ - gecentraliseerde gegevens

Tabel 4-7: Ontwikkeling van het aantal werknemers naar paritair comité, statuut en geslacht

PC			4 kw 2014	4 kw 2015	1 kw 2016	2 kw 2016	3 kw 2016	4 kw 2016	1 kw 2017	2 kw 2017	3 kw 2017	4 kw 2017	1 kw 2018	2 kw 2018	3 kw 2018	4 kw 2018	1 kw 2019	2 kw 2019	3 kw 2019	4 kw 2019
221	PC voor de bedienden uit de papiernijverheid	bedienden	836	819	820	815	818	810	820	730	733	743	760	763	779	794	805	801	812	816
		vr. bedienden	261	242	241	238	237	237	244	215	213	215	223	224	228	232	233	237	236	239
		totaal	1.097	1.061	1.061	1.053	1.055	1.047	1.064	945	946	958	983	987	1.007	1.026	1.038	1.038	1.048	1.055
129	PC voor de voortbrenging van papierpap, papier en karton	arbeiders	2.338	2.275	2.285	2.270	2.291	2.295	2.266	1.990	1.992	1.982	2.013	2.014	2.059	2.075	2.084	2.045	2.053	2.086
		arbeidsters	54	47	46	47	47	47	47	47	44	45	47	48	47	46	45	47	46	49
		totaal	2.392	2.322	2.331	2.317	2.338	2.342	2.313	2.037	2.036	2.027	2.060	2.062	2.106	2.121	2.129	2.092	2.099	2.135
136	PC voor de papier- en kartonbewerking	arbeiders	4.875	4.852	4.842	4.839	4.837	4.664	4.700	4.631	4.634	4.635	4.658	4.698	4.777	4.868	4.951	4.951	4.967	4.919
		arbeidsters	1.165	1.162	1.167	1.118	1.131	1.082	1.115	1.096	1.101	1.067	1.071	1.079	1.109	1.096	1.131	1.119	1.149	1.145
		totaal	6.040	6.014	6.009	5.957	5.968	5.746	5.815	5.727	5.735	5.702	5.729	5.777	5.886	5.964	6.082	6.070	6.116	6.064
222	PC voor de bedienden van de papier- en kartonbewerking	bedienden	1.352	1.334	1.334	1.322	1.325	1.278	1.284	1.267	1.263	1.262	1.261	1.266	1.285	1.279	1.292	1.305	1.310	1.296
		vr. bedienden	993	997	1.024	1.024	1.020	990	985	979	976	977	974	993	990	1.010	1.014	1.012	1.007	1.003
		totaal	2.345	2.331	2.358	2.346	2.345	2.268	2.269	2.246	2.239	2.239	2.235	2.259	2.275	2.289	2.306	2.317	2.317	2.299
142. 03	Sub-CP voor de terugwinning van papier	arbeiders	409	389	391	388	386	378	385	347	355	351	349	342	336	337	342	342	344	334
		arbeidsters	15	16	15	14	12	12	12	12	12	12	13	15	14	14	14	15	18	20
		totaal	424	405	406	402	398	390	397	359	367	363	362	357	350	351	356	357	362	354
130	PC voor het drukkerij-, grafische kunst- en dagbladbedrijf	arbeiders	6.297	6.148	6.093	6.076	6.056	5.985	5.998	5.970	5.922	5.901	5.857	5.787	5.794	5.693	5.501	5.467	5.307	5.274
		arbeidsters	1.868	1.794	1.782	1.737	1.739	1.729	1.714	1.703	1.690	1.680	1.641	1.633	1.650	1.645	1.667	1.667	1.653	1.634
		totaal	8.165	7.942	7.875	7.813	7.795	7.714	7.712	7.673	7.612	7.581	7.498	7.420	7.444	7.338	7.168	7.134	6.960	6.908

Bron: RSZ - gecentraliseerde gegevens

In de sector van de grafische bedrijven en de uitgeverijen neemt de werkgelegenheid tussen 2014 en 2019 sterk af. Tussen het 4de kwartaal van 2014 en het 4de kwartaal van 2019 verliest de grafische sector 4.346 werknemers (-20,7%). Het personeelsbestand loopt terug tot 16.657 werknemers.

Het aantal verdwenen arbeidsplaatsen in de sector van de overige drukkerijen (18.12), de uitgeverijen (58.1) en de krantendrukkerijen (18.11) heeft het grootste aandeel in het totale jobverlies in de grafische en uitgeverijensector. De achteruitgang van de werkgelegenheid is ook zichtbaar in de werknemersgegevens naar PC. Zo neemt het aantal arbeidsplaatsen in PC 130 (drukkerij-, grafische kunst- en dagbladbedrijf) tussen het 4de kwartaal van 2014 en het 4de kwartaal van 2019 af met 1.257 arbeidsplaatsen (-15,4%).

In 2019 (4de kwartaal 2019 tgv. 4de kwartaal 2018) gaat de werkgelegenheid in de grafische en uitgeverijensector erop achteruit met 1.411 arbeidsplaatsen (-7,8%). Het grootste aandeel in de verloren jobs komt van de sector van de overige drukkerijen en de uitgeverijen. Met een groter digitaal aanbod aan kranten, tijdschriften, boeken, brochures en reclamecatalogi komen de papieren versies onder druk te staan; de oplages verminderen en het aantal pagina's per exemplaar verkleint. Het marktaandeel van de gedrukte media krimpt, wat de concurrentie in de drukkerijen- en uitgeverijensector des te nijpender maakt.

Deze structurele veranderingen maken het voor de grafische sector niet gemakkelijk om het hoofd boven water te houden, waardoor hij er voorlopig niet in slaagt de werkgelegenheid te stabiliseren, laat staan te doen aantrekken. Ondanks de grotere vraag naar verkiezingsdrukwerk in het voorjaar gaat de conjunctuur er in 2019 licht op achteruit. De conjunctuurbarometer van de NBB van augustus 2020 toont een desastreuze achteruitgang van de conjunctuur in de grafische sector in de eerste 8 maanden van 2020. Dit voorspelt weinig goeds voor de nog te ontvangen werknemersgegevens van 2020. Toch zien de respondenten van de conjunctuurenquête van de NBB de toekomstige ontwikkelingen van de werkgelegenheid in de grafische sector voorzichtig positief in⁴¹.

4.5.3 Ontwikkeling van de ontslagen in relatie tot de tijdelijke werkloosheid

De tijdelijke werkloosheid dient om bepaalde periodes van mindere activiteit op te vangen en vertoont bijgevolg een cyclisch verloop. Als we de tendens van het aantal ontslagen in relatie tot de evolutie van de tijdelijke werkloosheid in Grafiek 4-7 en Grafiek 4-8 bekijken, zien we een duidelijk verband tussen beide indicatoren. Een verhoging van de tijdelijke werkloosheid vermindert in eerste instantie het aantal effectieve ontslagen. Als de economische situatie niet tijdig opleeft, is een stijging van de tijdelijke werkloosheid evenwel een voorbode voor toekomstige effectieve ontslagen.

In 2019 bevindt de tijdelijke werkloosheid in de papier- en kartonsector zich nog steeds op een laag niveau. Dit wijst op een (voorlopig) gunstige werkgelegenheidscontext. De papier- en kartonsector creëert eind 2019 77 bijkomende arbeidsplaatsen in vergelijking met eind 2018. Het betreft evenwel geen onafgebroken werkgelegenheidstoename in dat jaar. Periodes van jobcreatie en van jobverlies wisselen elkaar af. Zo wordt in het eerste kwartaal van 2019 meer een beroep gedaan op het systeem van tijdelijke werkloosheid en worden zelfs bijkomende arbeidsplaatsen gecreëerd, maar dit wordt het daaropvolgende kwartaal gedeeltelijk weer afgebouwd. Dit proces herhaalt zich in de tweede helft van 2019. Uiteindelijk belandt de werkgelegenheid op het eind van dat jaar alsnog op een hoger niveau in vergelijking met eind 2018.

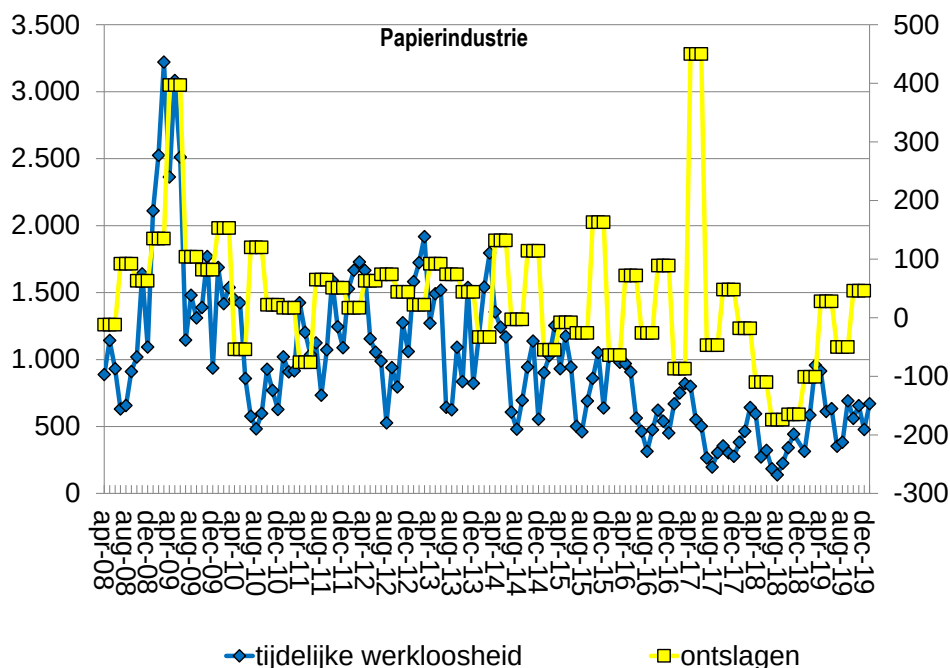
⁴¹ NBB-conjunctuurenquête augustus 2020

Het is af te wachten wat de nog te ontvangen werknemersgegevens voor 2020 zullen laten zien. De forse achteruitgang van de bruto-conjunctuurcurve in de periode van maart tot en met mei 2020 belooft weinig goeds; het is duidelijk dat de sector niet ontsnapt aan de nefaste economische impact van de corona-uitbraak.

Ondanks deze negatieve ontwikkelingen schuiven de papier- en kartonbedrijven tijdens de NBB-conjunctuurenquête van augustus positieve werkgelegenheidsvooruitzichten naar voor.

Een mogelijke verklarende factor kan worden gevonden in het toenemend succes van e-commerce tijdens de coronacrisis, wat de vraag naar verpakkingspapier en -karton een boost geeft. Dit staat in schril contrast met de noodlijdende markt voor grafisch papier.

Grafiek 4-7: Evolutie tijdelijke werkloosheid en aantal ontslagen in de papierindustrie

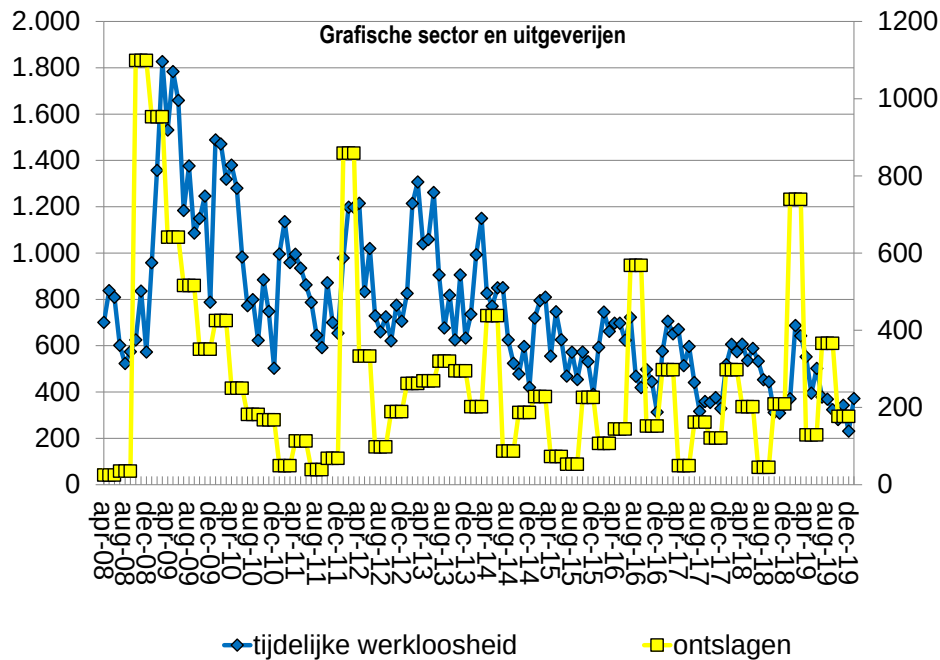

Noot: Sinds september 2016 wordt voor de vaststelling van de data inzake tijdelijke werkloosheid het KBO-nummer van het bedrijf van de werknemer gebruikt en wordt dit gekoppeld aan de werkgeversdatabank. Dit geeft correctere cijfers, maar de cijfers kunnen afwijken van die welke in het verleden werden gepubliceerd.

Bron: RVA en RSZ

In de eerste maanden van 2019 doet de grafische sector meer een beroep op het systeem van tijdelijke werkloosheid en worden (tijdelijk) bijkomende ontslagen vermeden. In de daaropvolgende periode daalt het aantal tijdelijk werklozen evenwel gaandeweg tot een historisch laag niveau eind 2019. Het lijkt erop dat de situatie niet langer houdbaar is, aangezien in datzelfde jaar een opvallende afname van het aantal arbeidsplaatsen (-1.411) tgv. eind 2018 kan worden vastgesteld. Naast de afgebouwde tijdelijke werkloosheid kunnen ook faillissementen een rol hebben gespeeld in deze forse werkgelegenheidsafname.

Grafiek 4-8: Evolutie tijdelijke werkloosheid en aantal ontslagen in de sector van de uitgeverijen en de grafische bedrijven

Bron: RVA en RSZ

4.5.4 Faillissementsgegevens

Samen met de cijfers inzake tijdelijke werkloosheid kunnen de faillissementsgegevens meer duiding geven over de tendensen van de werkgelegenheid in de papier- en grafische sector. Op basis van de vergelijking van het aantal ontslagen als gevolg van faillissementen in de sector (cf. Tabel 4-8) met de RSZ-statistieken (cf. Tabel 4-6) kunnen we de impact hiervan op de werkgelegenheid in de sector berekenen.

De sterke conjunctuurachteruitgang in de papier- en kartonsector in 2019 heeft een negatieve impact op de financiële gezondheid van de papierbedrijven, met als gevolg dat het aantal faillissementen licht toeneemt. Het zijn daarenboven grotere papierbedrijven die overkop gaan, aangezien een gemiddeld faillissement van een papierbedrijf in 2019 14,5 jobs verloren doet gaan, tgv. 4,4 jobs in 2018. De faillissementen hebben in 2019 dus een grotere invloed op de werkgelegenheid. Toch slaagt de papier- en kartonsector er in 2019 in bijkomende banen te scheppen in vergelijking met eind 2018. Vermoedelijk is deze jobcreatie voornamelijk gesitueerd bij de producenten van verpakkingspapier en -karton(artikelen).

In de sector van de drukkerijen en de uitgeverijen neemt het aantal faillissementen in 2019 licht af tgv. 2018. In de uitgeverijensector gaan in 2019 proportioneel kleinere grafische bedrijven overkop. Zo is in die periode het gemiddelde jobverlies per faillissement van een uitgeverij met 1,3 job in 2019 lager dan in 2018 (1,8 job). In de drukkerijensector daarentegen tekent zich een merkbare stijging van het gemiddelde banenverlies per faillissement af (11,2 jobs in 2019 t.o.v. 3,9 jobs in 2018). De faillissementen in de drukkerijensector wegen, in vergelijking met de uitgeverijensector, in 2019 sterker door op het verlies aan werkgelegenheid in de eigen sector. Zo zijn de faillissementen van drukkerijen goed voor 75,8% van de netto-ontslagen, terwijl dit aandeel voor de uitgeverijen slechts 2,3% bedraagt.

Tabel 4-8: Aantal faillissementen in de sector van de uitgeverijen en de papier- en grafische bedrijven (2018 en 2019)

Nace-code	Volledige jaren Sector of subsector	Aantal faillissementen		Totaal banenverlies		Verlies voltijdse banen		Verlies deeltijdse banen		Banenverlies loontrekkende werkgevers	
		2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
1700	Totaal papierindustrie	5	6	22	87	19	82	3	5	0	0
1710	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	1	3	4	71	3	69	1	2	0	0
1711	Vervaardiging van pulp	0	1	0	3	0	2	0	1	0	0
1712	Vervaardiging van papier en karton	1	2	4	68	3	67	1	1	0	0
1720	Vervaardiging van artikelen van papier of karton	4	3	18	16	16	13	2	3	0	0
1721	Vervaardiging van gegolfd papier en golfkarton en van verpakl	3	1	1	14	1	11	0	3	0	0
1722	Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1723	Vervaardiging van kantoorbenodigdheden van papier	1	1	17	2	15	2	2	0	0	0
1729	Vervaardiging van andere artikelen van papier of karton	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
1800	Totaal Drukkerijen en reproductie van opgenomen media	40	39	155	438	119	374	28	55	8	9
1810	Drukkerijen en aanverwante diensten	38	37	155	438	119	374	28	55	8	9
1811	Krantendrukkerijen	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0
1812	Overige drukkerijen (groot drukwerk)	18	15	116	406	98	359	15	46	3	1
1813	Prepress- en premediadiensten	17	18	30	29	13	14	12	9	5	6
1814	Binderijen en aanverwante diensten	2	2	9	3	8	1	1	0	0	2
5810	Totaal Uitgeverijen	17	15	30	19	24	13	2	2	4	4
5811	Uitgeverijen van boeken	6	5	3	10	0	7	1	1	2	2
5812	Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5813	Uitgeverijen van kranten	3	1	4	0	2	0	1	0	1	0
5814	Uitgeverijen van tijdschriften	3	7	1	8	1	5	0	1	0	2
5819	Overige uitgeverijen	4	2	22	1	21	1	0	0	1	0
Totaal		62	60	207	544	162	469	33	62	12	13

Bron: Fod Economie, KMO, Middenstand en Energie

Voor de faillissementen beschikken we over recentere cijfers dan voor de werknemersgegevens van de RSZ. In Tabel 4-9⁴² worden de faillissementscijfers van de eerste helft van 2019 en 2020 naast elkaar gelegd. Hieruit blijkt dat de papiersector tijdens de eerste helft van 2020 geen faillissementen telt, terwijl hij in dezelfde periode in 2019 werd geconfronteerd met 4 faillissementen. In de eerste helft van 2020 zullen de faillissementscijfers aldus geen impact hebben op de te verwachten werknemersgegevens van de RSZ.

De grafische sector en de uitgeverijen laten in de eerste helft van 2020 een lichte afname van het aantal faillissementen optekenen; ook het gemiddelde jobverlies per faillissement neemt in beide subsectoren af. Er gaan beduidend minder grote drukkerijen overkop, aangezien in de eerste helft van 2020 per faillissement gemiddeld 2,5 jobs verloren gaan, tgv. 10,4 jobs in de eerste helft van 2019. Een faillissement van een uitgeverij brengt in de eerste helft van 2020 gemiddeld een verlies van 0,8 job teweeg. Dit betekent een lichte afname ten opzichte van de eerste helft van 2019 (1,4 job per faillissement). Het is te vroeg om de impact van de coronacrisis op het aantal faillissementen in de grafische en uitgeverijensector te bepalen. We kunnen wel besluiten dat de faillissementsdata de nog te publiceren werkgelegenheidsstatistieken minder sterk zullen beïnvloeden in de eerste helft van 2020 in vergelijking met dezelfde periode in 2019.

⁴² De cijfers voor de maand mei 2018 dienen als voorlopig te worden beschouwd.

Tabel 4-9: Aantal faillissementen in de sector van de uitgeverijen en de papier- en grafische bedrijven (eerste 6 maanden van 2019 en 2020)

Nace-code	6 eerste maanden van 2019 en 2020	Aantal faillissementen		Totaal banenverlies		Verlies voltijdse banen		Verlies deeltijdse banen		Banenverlies loontrekkende werkgevers	
	Sector of subsector	6m2019	6m2020	6m2019	6m2020	6m2019	6m2020	6m2019	6m2020	6m2019	6m2020
1700	Totaal papierindustrie	4	0	70	0	69	0	1	0	0	0
1710	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	1	0	68	0	67	0	1	0	0	0
1712	Vervaardiging van papier en karton	2	0	68	0	67	0	1	0	0	0
1720	Vervaardiging van artikelen van papier of karton	2	0	2	0	2	0	0	0	0	0
1721	Vervaardiging van gegolfd papier en golfkarton en van verpakkingsmateriaal van papier en karton	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1722	Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1723	Vervaardiging van kantoorbenodigdheden van papier	1	0	2	0	2	0	0	0	0	0
1729	Vervaardiging van andere artikelen van papier of karton	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1800	Totaal Drukkerijen, reproductie van opgenomen media	20	17	207	43	191	26	11	13	5	4
1810	Drukkerijen en aanverwante diensten	19	17	207	43	191	26	11	13	5	4
1811	Krantendrukkerijen	1	2	0	4	0	2	0	0	0	2
1812	Overige drukkerijen (groot drukwerk)	9	5	198	21	189	13	8	8	1	0
1813	Prepress- en premediadiensten	9	8	9	10	2	4	3	4	4	2
1814	Binderijen en aanverwante diensten	0	2	0	8	0	7	0	1	0	0
5810	Totaal Uitgeverijen	7	5	10	4	9	3	1	1	0	0
5811	Uitgeverijen van boeken	1	1	8	0	7	0	1	0	0	0
5812	Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5813	Uitgeverijen van kranten	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0
5814	Uitgeverijen van tijdschriften	4	2	1	3	1	2	0	1	0	0
5819	Overige uitgeverijen	2	1	1	0	1	0	0	0	0	0
Totaal		31	22	287	47	269	29	13	14	5	4

Bron: Fod Economie, KMO, Middenstand en Energie

5 Bibliografie

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, De conjunctuur in de papier- en grafische sector voorjaar 2015, CRB 2015-1344

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, De conjunctuur in de papier- en grafische sector najaar 2014, CRB 2015-0285

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, Krachtlijnen voor een duurzame toekomst voor de uitgeverijensector, CRB 2018-0511

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, Krachtlijnen voor een duurzame toekomst voor de drukkerijensector, CRB 2018-0510

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, Naar een duurzame uitgeverijensector in België, CRB 2018-0504

COBELPA, maandelijkse statistische gegevens

COBELPA, <http://www.cobelpa.be/fr/pu19.html>

DE TIJD (20/02/2018), "Chinese afvalban doet prijzen oud papier crashen", <https://www.tijd.be/ondernemen/grondstoffen/chinese-afvalban-doet-prijzen-oud-papiercrashen/9984289.html>

DRUPA, Global Trends Report 2017, 2018

EUROPEAN ECONOMIC FORECAST, http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2015_autumn_forecast_en.htm

EUROPESE COMMISSIE, <https://ec.europa.eu/futurium/en/content/european-e-commerce-turnover-grew-143-reach-eu-4238bn-2014>

EUROSTAT, ESI (Economic Sentiment Indicator)

FEBELGRA, magazine Factua

FILPAP, prijsgegevens

FOD ECONOMIE, Statbel, <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/>

GONDOLA, <http://www.gondola.be/nl/news/digital/nieuw-record-voor-belgische-e-commerce-de-kaap-van-10-miljard-online-bestedingen-vlot>

GRAFISCH NIEUWS, maandblad

IMF, World Economic Outlook, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/03/28/world-economic-outlook-april-2019>

LA LETTRE DU PAPIER

FEDERAAL PLANBUREAU, middellangetermijnvooruitzichten

NATIONALE BANK VAN BELGIE, ERMG-enquêtes

NATIONALE BANK VAN BELGIE, Conjunctuurbarometer

NATIONALE BANK VAN BELGIE, maandelijkse en driemaandelijkse conjunctuurenquêtes

NATIONALE BANK VAN BELGIE, nationale rekeningen

OESO, Economic Outlook, https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-outlook-volume-2019-issue-1_b2e897b0-en#page14

OESO, Economic Outlook, <http://www.oecd.org/economy/oecd-sees-rising-trade-tensions-and-policy-uncertainty-further-weakening-global-growth.htm>

PAPER CHAIN FORUM, Papier, mythes en feiten, 2017

PAPER CHAIN MANAGEMENT, <https://papercm.com/papierprijzen-2018-plafond/>

RISI, PPI Europe

RSZ, gecentraliseerde gegevens

RVA, statistieken tijdelijke werkloosheid

STORA ENSO, <https://www.storaenso.com/en/newsroom/regulatory-and-investor-releases/2019/5/stora-enso-will-convert-the-oulu-paper-mill-into-a-packaging-board-mill>